

«Οικογενειακές παρεμβάσεις: ερευνητικά εμπειριστατωμένες μέθοδοι
και ο ρόλος του Σχολικού Συμβούλου»

Ελένη Μαστοράκη

Τμήμα Ψυχολογίας

Σχολική Συμβουλευτική και Επαγγελματική Καθοδήγηση

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Επιβλέπων Καθηγητής: Φάνης Κωνσταντίνος

Πίνακας περιεχομένων	
Περίληψη	3
Εισαγωγή	4
Βιβλιογραφική Ανασκόπηση	8
Συμπεριφορικές Οικογενειακές Παρεμβάσεις (ΣΟΠ)	8
Αποτελεσματικότητα των ΣΟΠ	8
Η μέθοδος Triple P.....	11
Ερευνητική πλαισίωση της μεθόδου Triple-P.....	12
Τα επίπεδα του προγράμματος Triple-P.....	13
Το αντίκτυπο της μεθόδου Triple-P	17
Διάδοση των Οικογενειακών Παρεμβάσεων	18
Εμπόδια	20
Ο Σχολικός Σύμβουλος	21
Μεθοδολογία	26
Το ερωτηματολόγιο	26
Δείγμα.....	27
Σχεδιασμός	27
Συλλογή Δεδομένων.....	27
Ανάλυση Δεδομένων.....	28
Αποτελέσματα	29
Συζήτηση	33
Ερμηνεία των Αποτελεσμάτων	33
Ο ρόλος του Σχολικού Συμβούλου	34
Συμπεράσματα.....	36
Περιορισμοί.....	37
Προτάσεις για μελλοντική έρευνα	38
Βιβλιογραφία	42

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι λανθασμένες γονικές πρακτικές φέρουν ποσοστό ευθύνης για το 50% της διακύμανσης των αντικοινωνικών συμπεριφορών των παιδιών, γεγονός που επισημαίνει την ανάγκη για συμπεριφορικές παρεμβάσεις στην οικογένεια αλλά και συστημική επένδυση στις γονικές δεξιότητες (Turner & Sanders, 2006). Ερευνητικά εμπειριστατωμένες μέθοδοι μέσα από την βιβλιογραφία αναδεικνύονται οι Συμπεριφορικές Οικογενειακές Παρεμβάσεις (ΣΟΠ), μια μορφή ψυχολογικής παρέμβασης που αποσκοπεί στην αντιμετώπιση και μόνιμη θετική αλλαγή δυσλειτουργικών οικογενειακών δυναμικών, μοτίβων αλληλεπιδράσεων και γονικών πρακτικών μέσω δομημένων και τεκμηριωμένων στρατηγικών. Η μέθοδος Triple-P αποτελεί μια κλιμακωτή, πολυσυστημική προσέγγιση των ΣΟΠ, που προσαρμόζεται στις ανάγκες της οικογένειας και έχει σχεδιαστεί ώστε να εφαρμόζεται σε όλο τον πληθυσμό. Η ομάδα που ανέπτυξε το πρόγραμμα Triple-P μελέτησε μεθόδους διάδοσης του προγράμματος στον ευρύτερο πληθυσμό, λαμβάνοντας υπόψιν πολλαπλούς παράγοντες. Μία άλλη μέθοδος που εστιάζει στην αλλαγή των προτύπων αλληλεπίδρασης των γονέων με το παιδί είναι η συνταγή των Selvini-Palazzoli, η οποία με στόχο την αποτελεσματική αντιμετώπιση των προβληματικών συμπεριφορών αξιοποιεί την γονική συμμαχία. Ο Σχολικός Σύμβουλος χάρη στον ευέλικτο ρόλο του αποτελεί την «γέφυρα» μεταξύ σχολείου και σπιτιού, έχει την δυνατότητα να δράσει προληπτικά και κατασταλτικά εντοπίζοντας παράγοντες κινδύνου που απειλούν τους μαθητές και κάνοντας τις κατάλληλες συστάσεις σε κάθε οικογένεια. Το ερωτηματολόγιο που διερευνά τις πεποιθήσεις των Σχολικών Συμβούλων σχετικά με την χρησιμότητα, αποτελεσματικότητα, και εφαρμογή των μεθόδων οικογενειακών παρεμβάσεων έλαβε 63 απαντήσεις, με την γενικότερη τάση τους να υποδεικνύει θετική στάση, η οποία ενισχύει την πρόταση για διάδοση και αναδεικνύει την αναγκαιότητά της.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο καθρέφτης μίας κοινωνίας, που διανύει μια περίοδο έντονων γεωπολιτικών αναταραχών και πληθωρισμού, με τις αμφιβολίες για το μέλλον να εισχωρούν σε κάθε σπίτι και πολλές οικογένειες να μην έχουν ανακάμψει από την πανδημία, φαντάζει σκοτεινός. Ο εν λόγω καθρέφτης εντοπίζεται στην τεταμένη κατάσταση που φαίνεται να επικρατεί στα σχολεία, στους ολοένα και αυξανόμενους τίτλους ειδήσεων με παιδιά που εκδηλώνουν ακραία παραβατικότητα και στα πολυπληθή περιστατικά που φέρνουν στο φως στατιστικές. Η βία και ο εκφοβισμός φαίνεται να αποτελούν στοιχεία της καθημερινότητας των σχολείων, γεγονός που κρούει τον κώδωνα του κινδύνου για τους ειδικούς του πεδίου, μην αφήνοντας περιθώριο για απραξία. Οι λανθασμένες γονικές πρακτικές φέρουν ποσοστό ευθύνης για το 50% της διακύμανσης των αντικοινωνικών συμπεριφορών των παιδιών, γεγονός που επισημαίνει την ανάγκη για συμπεριφορικές παρεμβάσεις στην οικογένεια αλλά και συστημική επένδυση στις γονικές δεξιότητες (Turner & Sanders, 2006).

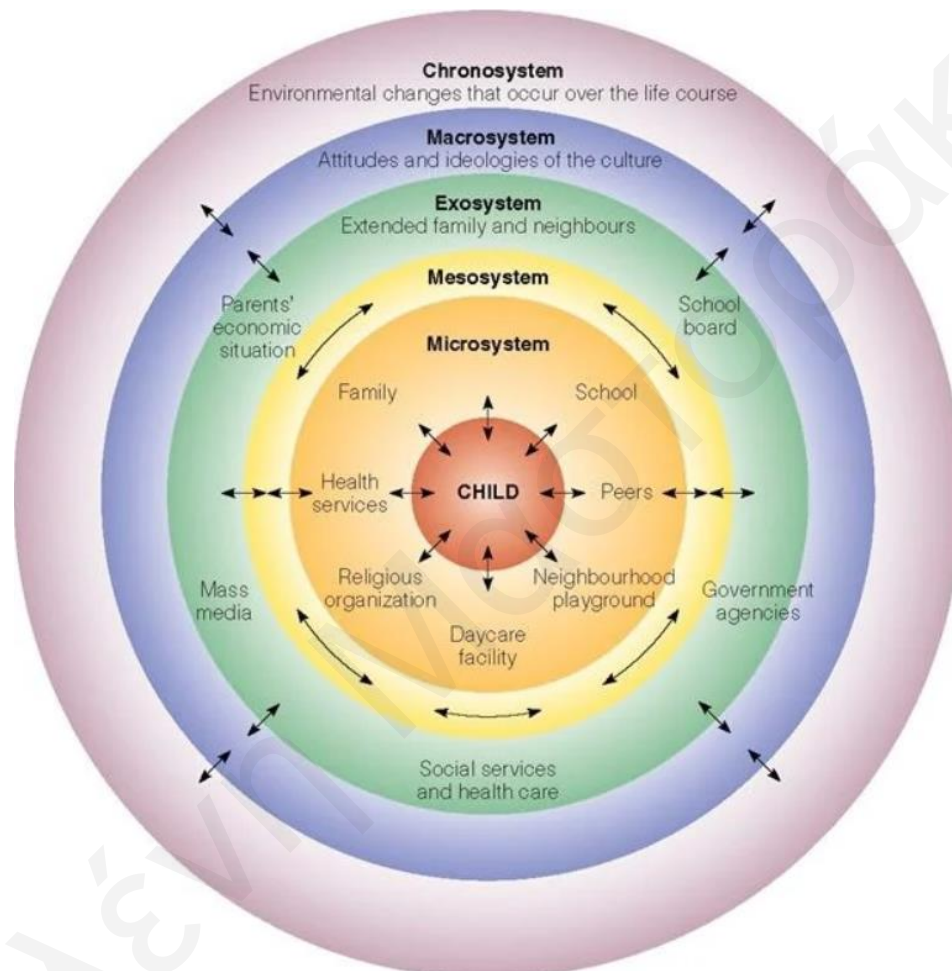
Ο θεσμός της οικογένειας χρειάζεται βοήθεια προκειμένου να μπορέσει να ωφελήσει τα παιδιά της. Η βοήθεια αυτή έχει μεν θεσμοθετηθεί στο πρόσωπο των εκπαιδευμένων ειδικών ψυχικής υγείας, όμως οι ερευνητικά εμπειριστατωμένες μέθοδοι φαίνεται να έχουν εμπορευματοποιηθεί και να μην είναι ευρέως διαθέσιμες. Αυτός είναι και ο σκοπός της εν λόγω εργασίας, η συλλογή αποτελεσματικών μεθόδων συμπεριφορικών οικογενειακών παρεμβάσεων και η διάδοσή τους ανάμεσα στους σχολικούς συμβούλους έτσι ώστε όχι μόνο να μπορούν να είναι προσβάσιμες για όσες οικογένειές τις έχουν ανάγκη αλλά και για την δημιουργία προληπτικών μηχανισμών στα σχολεία. Ο καταλυτικός χαρακτήρας της οικογένειας και του σχολείου, αλλά και η συνεργασία αυτών, στην αντιμετώπιση των παραπάνω ζητημάτων αναλύεται ακολούθως.

Τον καθοριστικό ρόλο του περιβάλλοντος, των παραγόντων που το συγκροτούν και της αλληλεπίδρασης του παιδιού με τον έξω κόσμο, είτε πρόκειται για το άμεσο οικογενειακό πλαίσιο είτε για το ευρύτερο κοινωνικό, στην ανάπτυξη του παιδιού φαίνεται να βρίσκουν ως κοινό σημείο και άλλοι μεγάλοι θεωρητικοί των κοινωνικών θεωριών όπως Piaget, Vygotsky, Erikson και Kohlberg παρά τις διαφορές τους στην επεξήγηση των μηχανισμών της κοινωνικοποίησης και των σημείων εστίασης του καθενός (Lightfoot et al., 2014).

Την ενεργητική, αμοιβαία αλληλεπίδραση σύνδεση μεταξύ πλαισίου και υποκειμένου εξέφρασε ο Bronfenbrenner με την θεωρία των οικολογικών συστημάτων το 1979 υπογραμμίζοντας παράλληλα την διασύνδεση των πλαισίων μεταξύ τους αλλά και τον ρόλο της ιστορικής συγκυρίας μέσα στην οποία αναπτύσσεται το άτομο (Darling, 2007). Η θεωρία αυτή προϋποθέτει τρεις βασικές παραδοχές 1) το άτομο είναι ένα ενεργό, δυναμικό μέλος, 2) το περιβάλλον, με τους όρους που απορρέουν από την όποια φύση του, επιβάλλει όρους στο άτομο και απαιτεί να προσαρμοστεί σε αυτούς, 3) το περιβάλλον συντίθεται από ένθετες ενότητες και τις μεταξύ τους σχέσεις (Härkönen, 2007).

Ο Bronfenbrenner προσδιόρισε πέντε διαφορετικά επίπεδα του περιβάλλοντος που παίζουν ρόλο στην ανάπτυξη του ατόμου: το μικροσύστημα, το μεσοσύστημα, το εξωσύστημα, το μακροσύστημα και το χρονοσύστημα, όπως φαίνεται και στην Εικόνα 1. Το μικροσύστημα περιλαμβάνει το άμεσο περιβάλλον στο οποίο ζει ένα άτομο, όπως η οικογένεια, οι φίλοι και το σχολείο του (Härkönen, 2007). Το μεσοσύστημα αναφέρεται στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ διαφορετικών μικροσυστημάτων, όπως η σύνδεση μεταξύ του σχολείου ενός παιδιού και της οικογένειάς του (Härkönen, 2007). Το εξωσύστημα περιλαμβάνει συστήματα που επηρεάζουν έμμεσα την ανάπτυξη ενός ατόμου, όπως το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των γονιών του και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (Härkönen, 2007). Το μακροσύστημα αναφέρεται στους ευρύτερους πολιτιστικούς και κοινωνικούς παράγοντες που διαμορφώνουν την ανάπτυξη, όπως οι πολιτιστικές αξίες και πεποιθήσεις (Härkönen, 2007). Τέλος, το χρονοσύστημα

αναγνωρίζει ότι η ανάπτυξη ενός ατόμου επηρεάζεται από τη χρονική περίοδο στην οποία ζει(Härkönen, 2007). Η εστίαση στην παρούσα εργασία γίνεται στο μικροσύστημα, και συγκεκριμένα στην οικογένεια, που παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στην ανάπτυξη και διατήρηση μιας καλής σωματικής και ψυχικής υγείας του παιδιού, αλλά και στο σχολείο, το οποίο μπορεί να δράσει προληπτικά και κατασταλτικά.

Εικόνα 1 Bronfenbrenner 's Ecological Systems Model – Πηγή: Rhodes, Theories of Child Development, 2013 <https://www.simplypsychology.org/bronfenbrenner.html> [accessed 6 April, 2024]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Συμπεριφορικές Οικογενειακές Παρεμβάσεις (ΣΟΠ)

Με στόχο την προώθηση της ανάπτυξης και της αυτοεκτίμησης των παιδιών αλλά και την αλλαγή της συμπεριφοράς τους, οι συμπεριφορικές οικογενειακές παρεμβάσεις εστιάζουν στην αναπροσαρμογή των δυσλειτουργικών γονικών πρακτικών, των διαπροσωπικών σχέσεων και των προτύπων αλληλεπίδρασης που ταυτοποιούνται ως παράγοντες κινδύνου για την ανάπτυξη προβληματικής συμπεριφοράς των παιδιών (Patterson, 1984). Με βασικό κορμό την ανάπτυξη γονεϊκών δεξιοτήτων, ενθαρρύνονται οι θετικές αλληλεπιδράσεις των γονέων με τα παιδιά σε αντίθεση με καταναγκαστικές και ασυνεπείς γονικές μεθόδους (Roberts et al., 2006). Ταυτόχρονα, η παρέμβαση μπορεί να αποσκοπεί στην ψυχολογική προσαρμογή των γονέων, και πιο συγκεκριμένα στο σύνολο των γνωστικών και συναισθηματικών παραγόντων που συμβάλλουν στην αυτοαποτελεσματικότητα, τη διαδικασία λήψης απόφασης και άλλες διαστάσεις της συμπεριφοράς τους (Asarnow et al., 2002).

Αποτελεσματικότητα των ΣΟΠ

Θεωρητικά οι ΣΟΠ ανατρέχουν στην λειτουργική μάθηση του Skinner¹ (1953), στην εξέταση δηλαδή γνωστικών και κοινωνικών αλληλεπιδράσεων που συντελούν στην απόκτηση και διατήρηση προτύπων συμπεριφοράς μέσω της θετικής ή αρνητικής ενίσχυσης που προκύπτει από την έκθεση σε αντίστοιχα ερεθίσματα. Ερευνητικά, οι παρεμβάσεις που έχουν σχεδιαστεί βάσει αυτής της προσέγγισης έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικότερες των υπολοίπων, όπως η συστημική οικογενειακή θεραπεία και η πολυσυστημική οικογενειακή θεραπεία και (Taylor & Biglan, 1998). Οι ίδιες έρευνες φανερώνουν ότι οι ΣΟΠ συνδέονται

¹ Elliott, S., Kratochwill, T., Littlefield-Cook, J., & Travers, J. (2008). Θεωρίες της μάθησης και πρακτικές εφαρμογές. Από το Βιβλίο *Εκπαιδευτική Ψυχολογία: Αποτελεσματική Διδασκαλία, Αποτελεσματική Μάθηση* (σελ. 278–290), Gutenberg.

με μείωση της γονικής άρνησης και δυσλειτουργικών γονικών μεθόδων ενώ ταυτόχρονα προκαλούν ραγδαίες βελτιώσεις στην προσαρμογή των παιδιών (Asarnow et al., 2002). Οι μετα-αναλύσεις των ερευνών των αποτελεσμάτων των ΣΟΠ επίσης επισημαίνουν στατιστικά σημαντική βελτίωση στη συμπεριφορά των παιδιών και μείωση των παραβατικών συμπεριφορών (Roberts et al., 2006). Οι ΣΟΠ τείνουν να είναι πιο αποδοτικές και σε όρους κόστους-αποτελεσματικότητας σε σύγκριση με την μακροχρόνια θεραπεία, γεγονός που τις καθιστά ιδανικότερη επιλογή για οικογένειες που αντιμετωπίζουν σοβαρά συμπεριφορικά προβλήματα (Taylor & Biglan, 1998).

Όσον αφορά τους γονείς, οι έρευνες υποδεικνύουν ότι όχι μόνο βελτιώνουν τις πρακτικές τους αλλά βιώνουν λιγότερες συγκρούσεις με τον σύντροφό τους σχετικά με θέματα ανατροφής, περισσότερη επάρκεια για το έργο τους ως γονείς και μειωμένο άγχος (Asarnow et al., 2002). Σε κάποιες περιπτώσεις έχει παρατηρηθεί και μείωση της μητρικής κατάθλιψης (Sanders & McFarland, 2000). Οι επιδράσεις αυτές ίσως οφείλονται στην έλλειψη τους άγχους που σχετίζεται με γονικές πρακτικές.

Σε μία μελέτη που διεξήχθη το 2011 από την Winter Leane και συνεργάτες της με δείγμα 91 γονείς (μητέρες=44, πατεράδες=47) με παιδιά ηλικίας 2-10 ερευνήθηκε η επίδραση μιας εμπειριστατωμένης συμπεριφορικής οικογενειακής παρέμβασης στις γνώσεις των γονέων σχετικά με την ανατροφή των τέκνων τους και στην γονική αυτάρκεια. Οι γονείς είχαν ένα εύρος μορφωτικού επιπέδου από χαμηλό σε υψηλό και βάση αυτού χωρίστηκαν σε δύο ομάδες, των οποίων οι βαθμολογίες συγκρίθηκαν εν συνεχεία. Η έρευνα επιδίωξε να αξιολογήσει την συμβολή της απόκτησης γνώσεων σχετικά με την ανατροφή παιδιών και της αύξησης της γονικής αυτοπεποίθησής και επάρκειας στην παρατηρούμενη συμπεριφορά των παιδιών. Οι ερευνητές έλεγξαν πριν και μετά την παρέμβαση τους γονείς ως προς τις γνώσεις τους και τις αποτελεσματικές στρατηγικές ανατροφής και τα παιδιά ως προς την εξωτερικευμένη συμπεριφορά τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι γονείς και από τις δύο μορφωτικές

κατηγορίες ενίσχυσαν σημαντικά τις γνώσεις τους και την αυτοπεποίθησή τους, εμφάνισαν χαμηλότερα επίπεδα δυσλειτουργίας και ανέφεραν βελτίωση στην συμπεριφορά των παιδιών τους. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι οι γονείς με περισσότερη μόρφωση έδειξαν υψηλότερο επίπεδο γνώσεων σε σχέση με την άλλη ομάδα πριν την παρέμβαση ενώ μετά την παρέμβαση, παρουσίασαν μεγαλύτερη αύξηση της αυτοπεποίθησής τους συγκριτικά. Τα ευρήματα αυτά υποδεικνύουν ότι είναι σημαντικό οι παρεμβάσεις να προσαρμόζονται στις ανάγκες των γονέων. Αναφορικά με τις μεταβλητές που εξετάστηκαν, η μείωση της γονικής δυσλειτουργίας φάνηκε να έχει το μεγαλύτερο αντίκτυπο στην επίδειξη προβληματικών συμπεριφορών από τα παιδιά .

Η ανάπτυξη των γονικών δεξιοτήτων όμως δεν αποτελεί πανάκεια, πιο συγκεκριμένα «...οι οικογένειες με πολλαπλά προβλήματα μπορεί να ωφεληθούν από περαιτέρω στοιχεία παρέμβασης που στοχεύουν σε άλλους παράγοντες κινδύνου. Οι πιο συνηθισμένες επιτυχημένες επικουρικές παρεμβάσεις έχουν συμπεριλάβει την εκπαίδευση γονέων στον αυτοέλεγχο (Wells, Griest, & Forehand, 1980), τις επικοινωνιακές δεξιότητες των γονέων, τις στρατηγικές επίλυσης προβλημάτων και την υποστήριξη του συντρόφου (Dadds, Schwartz et al, 1987), στρατηγικές γνωστικής συμπεριφορικής διαχείρισης της διάθεσης και δεξιότητες αντιμετώπισης της γονικής κατάθλιψης (Sanders & McFarland, 2000), δεξιότητες επίλυσης κοινωνικών προβλημάτων για γονείς (Pfiffner, Jouriles, Brown, Etscheidt, & Kelly, 1990), στρατηγικές διαχείρισης θυμού για οικογένειες που διατρέχουν κίνδυνο κακοποίησης παιδιών (Acton & Daring, 1992), και η διδασκαλία σύνθεσης (βλ. παράρτημα) για γονείς με πολλούς στρεσογόνους παράγοντες της ζωής, η οποία αποσκοπεί στην ενίσχυση της διάκρισης των γονέων μεταξύ στρεσογόνων καταστάσεων γονικής μέριμνας και άλλων στρεσογόνων παραγόντων και, ως εκ τούτου, στην προώθηση της συνεπούς γονικής μέριμνας (Wahler,

Cartor, Fleischman, & Lambert, 1993).»² Οι μακροχρόνιοι επαναληπτικοί έλεγχοι έδειξαν ότι τα οφέλη των παρεμβάσεων διατηρήθηκαν και τα παιδιά με διαταραχές συμπεριφοράς που ήταν μέλη ΣΟΠ μεγαλώνοντας ανέπτυξαν επίπεδα λειτουργικότητας παρόμοια με άτομα χωρίς κλινικά χαρακτηριστικά (Roberts et al., 2006). Βεβαίως, η αποδοτικότητα των ΣΟΠ εξαρτάται από τις ανάγκες της κάθε οικογένειας και σε ορισμένες περιπτώσεις το όφελος να είναι μεγαλύτερο από πιο ολοκληρωμένες παρεμβάσεις, όπως η πολυσυστημική θεραπεία (Taylor & Biglan, 1998).

Η μέθοδος Triple P

Η μέθοδος Triple P στηρίζεται σε ένα κλιμακωτό μοντέλο συμπεριφορικών παρεμβάσεων στην οικογένεια και είναι σχεδιασμένη έτσι ώστε αντί να στοχεύει σε συγκεκριμένα άτομα ή ομάδες να μπορεί να λειτουργήσει για όλο τον πληθυσμό, ή έστω την πλειοψηφία του (Sanders et al., 2003), γεγονός που την καθιστά ιδανικό εργαλείο στα χέρια του συμβούλου. Πρόκειται για μια πολυεπίπεδη στρατηγική ,προληπτικού και κατασταλτικού χαρακτήρα, γονικής και οικογενειακής στήριξης που αποσκοπεί στην διευκόλυνση του γονικού έργου και στην πρόληψη παραγόντων κινδύνου για την οικογένεια, βοηθώντας τους γονείς στην διαχείριση ενός ευρέως φάσματος θεμάτων παιδικής συμπεριφοράς (Sanders et al., 1996). Παράλληλα, με μια γκάμα που εκτείνεται από στρατηγικές βασισμένες στην πληροφόρηση έως εφαρμοσμένα εντατικά εξατομικευμένα προγράμματα, προωθεί πρακτικές που αφορούν την ανατροφή του παιδιού σε ένα ασφαλές θετικό, στοργικό, υποστηρικτικό περιβάλλον με σκοπό τη μείωση της εμφάνισης περιστατικών παιδικής κακοποίησης ή συμπεριφορικών διαταραχών στα παιδιά (Sanders et al., 2000).

² Turner, K. M. T., & Sanders, M. R. (2006). Dissemination of evidence-based parenting and Family Support Strategies: Learning from the triple P—positive parenting program system approach. *Aggression and Violent Behavior, 11*(2), 176–193. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2005.07.005>

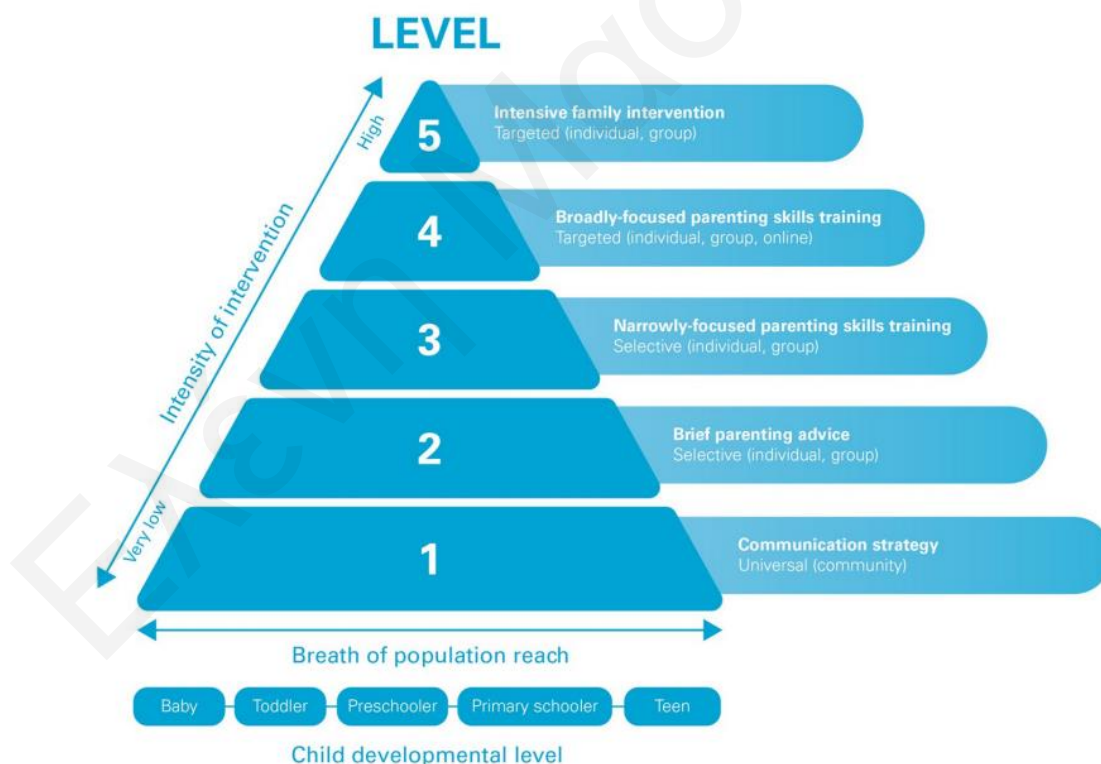
Στοχεύει, λοιπόν, στην ενίσχυση των γονικών δεξιοτήτων, στην αύξηση της γονικής επάρκειας και στην μείωση του γονικού άγχους σχετικά με θέματα ανατροφής, όπως και στην βελτίωση της επικοινωνίας μεταξύ του ζευγαριού (Sanders & Markie- Dadds 1996). Το πρόγραμμα αποτελείται από πέντε βασικές γονικές δεξιότητες: 1) την δημιουργία ενός ασφαλούς περιβάλλοντος όπου και θα ανατραφεί το παιδί, 2) τον σχεδιασμό ενός θετικού περιβάλλοντος μάθησης, 3) τη χρήση πειθαρχίας με συνέπεια και σταθερότητα, 4) την ρεαλιστική στοχοθέτηση για το παιδί σε συσχέτιση με την ηλικία του και τέλος, 5) την αυτοφροντίδα του γονέα (Sanders & Markie- Dadds 1996). Σκοπός της απόκτησης αυτών των ικανοτήτων είναι η κάλυψη και καλλιέργεια των κοινωνικών, συναισθηματικών, γλωσσικών, διανοητικών και συμπεριφορικών αναγκών και ικανοτήτων των παιδιών (Sanders et al., 2003).

Ερευνητική πλαισίωση της μεθόδου Triple-P

Πρόκειται για ένα εμπειρικά εμπειριστατωμένο πρόγραμμα το οποίο έχει αξιολογηθεί και δοκιμαστεί με τη χρήση διαφόρων ερευνητικών μεθόδων, όπως τυχαίων ελεγχόμενων δοκιμών, συστηματικών αναθεωρήσεων και αυστηρών ελέγχων της ακρίβειας του προγράμματος. Την ερευνητική διαδικασία που υποστηρίζει το πρόγραμμα Triple-P παρουσιάζει αναλυτικά ο Sanders στο άρθρο του «The Triple P System of Evidence-Based Parenting Support: Past, Present, and Future Directions». Πέρα από την αναδρομική βιβλιογραφική ανάλυση που πλαισιώνει κάθε επιστημονικό εγχείρημα αλλά και την ανάπτυξη θεωρητικών μοντέλων, το πρόγραμμα έχει υπάρξει το αντικείμενο μελετών αξιολόγησης, μετα-αναλύσεων, αξιολογήσεων σε πληθυσμιακό επίπεδο, ποιοτικών ερευνών σε ομάδες εστίασης και συνεντεύξεων σχετικά με την αποτελεσματικότητά του (Sanders, 2003). Οι αξιολογήσεις αυτές έχουν εφαρμοστεί σε ποικίλους πληθυσμούς και διάφορα πολιτισμικά πλαίσια, προκειμένου να αναδειχθεί όχι μόνο η αποτελεσματικότητα και διαπολιτισμικότητα του προγράμματος αλλά και η καταλληλότητα του για τις διαφορετικές ανάγκες της κάθε οικογένειας (Sanders, 2023). Επιπλέον, οι έρευνες συνεχίζονται ώστε να διατηρούν το

πρόγραμμα δυναμικό και εξελισσόμενο, έτοιμο να αντιμετωπίσει σύγχρονα ζητήματα των σημερινών οικογενειών. Για αυτόν τον σκοπό αλλά και με τελικό στόχο την παγκόσμια διάδοση του προγράμματος, αναφέρει ο Sanders (2023) έχουν αναπτυχθεί ποικίλα εργαλεία αξιολόγησης, όπως η Κλίμακα Αποτελεσματικότητας Παιδιών και Γονέων (CAPES-Child and Parent Efficacy Scale), η Κλίμακα Προσαρμογής Γονέων και Οικογένειας (PAFAS- Parent and Family Adjustment Scale), και η Κλίμακα Γονικής Αυτορρύθμισης (PSRC- Parental Self-Regulation Scale). Το ιστορικό πλαίσιο για την εδραίωση των πυλώνων και μεθόδων που στοιχειοθετούν το σύστημα παρέμβασης Triple-P εκτείνεται σε τέσσερις δεκαετίες, με την εναρκτήρια προσπάθεια να γίνεται στην δεκαετία του '70 με αφορμή τότε κενά στην βιβλιογραφία στην επιμόρφωση αναφορικά με γονικές δεξιότητες (Sanders, 2023).

Τα επίπεδα του προγράμματος Triple-P

Εικόνα 2 The Triple P Multi-level System of Support - Πηγή: Sanders, M. R. (2023). The triple P system of evidence-based parenting support: Past, present, and Future Directions. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 26(4), 880–903. <https://doi.org/10.1007/s10567-023-00441-8>

Τα επίπεδα του προγράμματος Triple-P (βλ. Εικόνα 2 για το ενημερωμένο μοντέλο) αφορούν την ένταση στην οποία η οικογένεια λαμβάνει στήριξη, ανάλογα με τις ανάγκες της και κυμαίνονται από πιο ελαφριές προσεγγίσεις γονικής υποστήριξης σε πιο εντατικά ατομικά ή ομαδικά προγράμματα πολλαπλών συνεδριών (Sanders, 2023). Η κλιμάκωση αυτή αποσκοπεί όχι μόνο στην εξατομίκευση του προγράμματος αλλά και στην μεγιστοποίηση του κόστους, την αποφυγή σπατάλης πόρων και την εξασφάλιση ενός ευρέως κοινού (Sanders et al. 2003).

Το 2000 ο Sanders και οι συνεργάτες του προχώρησαν στην σύγκριση των -τότε- επιμέρους συνθετικών στοιχείων του κλιμακωτού προγράμματος ως προς την αποτελεσματικότητά τους. Πιο συγκεκριμένα, συνέκριναν την Ενισχυμένη Οικογενειακή Παρέμβαση (EBFI-Enhanced Behavioral Family Intervention), την Τυπική Συμπεριφορική Οικογενειακή Παρέμβαση (SBFI-Standard Behavioral Family Intervention) και την Αυτοκατευθυνόμενη Συμπεριφορική Οικογενειακή Παρέμβαση (SDBFI-Self-Directed Behavioral Family Intervention). Η πρώτη παρέμβαση (EBFI) έχει πιο εντατικό χαρακτήρα και συνδυάζεται με την τακτική επαφή της οικογένειας με επαγγελματία και υψηλό επίπεδο υποστήριξης, η Τυπική παρουσιάζει μετριασμένο επίπεδο καθοδήγησης με τον επαγγελματία να αναλαμβάνει επικουρικό ρόλο και η Αυτοκατευθυνόμενη (SDBFI) είναι η λιγότερο εντατική από τις τρεις και βασίζεται κατά κύριο λόγο στην εφαρμογή της παρέμβασης από τους ίδιους τους γονείς με αυτοκατευθυνόμενο υλικό και πόρους. Χρησιμοποιώντας ένα σχέδιο τυχαιοποιημένες ελεγχόμενης δοκιμής όπου οι οικογένειες κατανεμήθηκαν τυχαία ανάμεσα στα τρία είδη παρέμβασης, οι ερευνητές αξιολόγησαν το δείγμα πριν την παρέμβαση, μετά και σε βάθος ενός χρόνου. Η έρευνα ακολούθησε ποιοτική αλλά και ποσοτική μεθοδολογική προσέγγισης καθώς τα δεδομένα συλλέχθηκαν από τυποποιημένες μετρήσεις, αξιολογήσεις από παρατήρηση της συμπεριφοράς των παιδιών, των γονικών πρακτικών αλλά και της γενικότερης λειτουργίας της οικογένειας. Επιπλέον, εξετάστηκαν τα δημογραφικά στοιχεία της

κάθε οικογένειας αλλά και οι παράγοντες κινδύνου. Τα κύρια ευρήματα της μελέτης έδειξαν ισχυρότερες συσχετίσεις μεταξύ των Ενισχυμένων (EBFI) και Τυπικών Συμπεριφορικών Παρεμβάσεων με την μείωση της συχνότητας διασπαστικών συμπεριφορών των παιδιών, όπως αυτά αναφέρονται από τους γονείς, χαμηλότερα επίπεδα δυσλειτουργικής γονικής μέριμνας και υψηλότερη γονική επάρκεια, σε σύγκριση με την Αυτοκατευθυνόμενη Παρέμβαση (SDBFI). Κατά τη διάρκεια των μεταγενέστερων παρακολουθήσεων ένα χρόνο μετά, τα παιδιά που συμμετείχαν και στα τρία επίπεδα παρεμβάσεων εκδήλωσαν παρόμοια επίπεδα κλινικά αξιόπιστης αλλαγής στην παρατηρούμενη διασπαστική συμπεριφορά, όμως σύμφωνα με την γονική παρατήρηση καλύτερα αποτελέσματα είχαν τα παιδιά στα οποία εφαρμόστηκαν η Ενισχυμένη και η Τυπική Παρέμβαση. Οι γονείς και από τα τρία είδη παρέμβασης, στην αυτοαναφορά τους δεν ανέφεραν ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις, γεγονός που ίσως υποδηλώνει ότι η ενίσχυση των γονικών δεξιοτήτων δεν επιφέρει επιπτώσεις αρνητικού χαρακτήρα στην συναισθηματική ευημερία των γονέων.

Σχετικά με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των οικογενειών που θα επωφεληθούν περισσότερο από κάθε επίπεδο παρέμβασης, τους κατάλληλους επαγγελματίες αλλά και τις μεθόδους, οι Turner και Sanders (2006) οργάνωσαν τον ακόλουθο πίνακα (προσαρμοσμένος στα Ελληνικά από την σελίδα 185 του άρθρου) προκειμένου να μπορεί να διευκρινιστεί η ελάχιστη δυνατή παρέμβαση που χρήζει η κάθε οικογένεια βάση των αναγκών της.

ΕΠΗΛΕΑΘ

ΠΑΗΘΥΣΜΟΣ

ΕΠΗΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ

ΜΕΘΟΔΟΙ

1. Universal triple-p

(Εκστρατεία ενημέρωσης γονέων με βάση MME)

Όλοι οι γονείς που ενδιαφέρονται για πληροφορίες για την ανατροφή και την ανάπτυξη των παιδιών

Επαγγελματίες που προσφέρουν συμβουλές και υποστήριξη σε γονείς ή/και εργαζονται στον τομέα της υγείας προαγωγή της υγείας.

Συντονισμένη εκστρατεία ευαισθητοποίησης και προώθησης συμμετοχής σε προγράμματα γονέων (π.χ. ειδήσεις ραδιοφώνου, εφημερίδες και περιοδικά- έντυπα και ηλεκτρονικά)

2. Selected Triple P- Selected Teen Triple P (Στρατηγική προαγωγής της υγείας/ Σύντομη επιλεκτική παρέμβαση)

Γονείς που ενδιαφέρονται για την εκπαίδευση των γονέων ή έχουν συγκεκριμένες ανησυχίες σχετικά με την ανάπτυξη ή τη συμπεριφορά του παιδιού τους.

Υποστήριξη των γονέων κατά τη διάρκεια της τακτικής φροντίδας υγείας του παιδιού (π.χ. προσωπικό υγείας και παιδικής φροντίδας, σχολικό προσωπικό κ.λπ.)

Πληροφορίες για την προαγωγή της υγείας ή ειδικές συμβουλές για ένα μεμονωμένο αναπτυσσόμενο ζήτημα ή ένα μικρό πρόβλημα συμπεριφοράς του παιδιού. Μπορεί να περιλαμβάνει διαδικασία ομαδικού σεμιναρίου ή σύντομη (έως 20 λεπτά) τηλεφωνική ή προσωπική επαφή.

3. Primary Care Triple P

Primary Care Teen Triple P
Κατάρτιση γονικών δεξιοτήτων στενής εστίασης

Γονείς με συγκεκριμένες ανησυχίες σχετικά με τη συμπεριφορά ή την ανάπτυξη του παιδιού τους, οι οποίοι χρειάζονται συμβουλευτική ή ενεργό εκπαίδευση δεξιοτήτων.

Όπως παραπάνω, με τη δυνατότητα να προσφέρει επαναλαμβανόμενες σύντομες συμβουλευτικές υπηρεσίες στις οικογένειες..

Σύντομο πρόγραμμα (περίπου 80 λεπτά σε τέσσερις συνεδρίες) που συνδυάζει συμβουλές, πρόβες και αυτοαξιολόγηση για να μάθουν οι γονείς να διαχειρίζονται μια διακριτή προβληματική συμπεριφορά του παιδιού. Μπορεί να περιλαμβάνει τηλεφωνική ή προσωπική επαφή με τον κλινικό ή ομαδικές συνεδρίες.

4. Standard Triple P

Group Triple P
Group Teen Triple P
Self-Directed Triple P
Self-Directed Teen Triple P
Κατάρτιση γονικών δεξιοτήτων ευρείας εστίασης

Γονείς που επιθυμούν εντατική εκπαίδευση σε θετικές γονικές δεξιότητες. Συνήθως γονείς παιδιών με προβλήματα συμπεριφοράς, όπως επιθετική ή αντιδραστική συμπεριφορά.

Εντατικές γονικές παρεμβάσεις (π.χ. προσωπικό ψυχικής υγείας, πρόνοιας και άλλων συναφών υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης που συμβουλευεται τακτικά τους γονείς σχετικά με τη συμπεριφορά του παιδιού)

Πρόγραμμα ευρείας εστίασης (περίπου 10 ώρες σε 8-10 συνεδρίες) που εστιάζει στην αλληλεπίδραση γονέα-παιδιού και στην εφαρμογή γονικών δεξιοτήτων σε ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών-στόχων. Περιλαμβάνει συγκεκριμένες στρατηγικές. Μπορεί να είναι αυτοκατευθυνόμενο ή να περιλαμβάνει τηλεφωνική ή προσωπική επαφή με θεραπευτή ή ομαδικές συνεδρίες.

ΕΠΙΠΕΔΟ

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ

ΜΕΘΟΔΟΙ

5. Enhanced Triple P

Συμπεριφορική παρέμβαση στην οικογένεια

Γονείς παιδιών με παράλληλα προβλήματα παιδικής συμπεριφοράς και οικογενειακή δυσλειτουργία, όπως γονική κατάθλιψη ή άγχος ή συγκρούσεις μεταξύ των συντρόφων.

Επαγγελματίες με κατάλληλα προσόντα ψυχικής υγείας και εμπειρία στην οικογενειακή παρέμβαση (π.χ. ψυχολόγοι, ψυχίατροι, κοινωνικοί λειτουργοί και οικογενειακοί σύμβουλοι).

Ένα εντατικό πρόγραμμα προσαρμοσμένο ατομικά (έως 11 συνεδρίες διάρκειας μίας ώρας) για οικογένειες με προβλήματα συμπεριφοράς των παιδιών και οικογενειακή δυσλειτουργία. Οι ενότητες του προγράμματος περιλαμβάνουν κατ'οίκον επισκέψεις για την ενίσχυση των γονικών δεξιοτήτων, των στρατηγικών διαχείρισης της διάθεσης και των δεξιοτήτων αντιμετώπισης του στρες, καθώς και των δεξιοτήτων υποστήριξης του συντρόφου.

Specialist

Stepping Stones

Triple P

Οικογένειες παιδιών προσχολικής ηλικίας με αναπηρίες που έχουν ή κινδυνεύουν να αναπτύξουν συμπεριφορικές ή συναισθηματικές διαταραχές.

Εντατικές γονικές παρεμβάσεις (π.χ. προσωπικό ψυχικής υγείας, πρόνοιας και άλλων συναφών υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης που συμβουλευέται τακτικά τους γονείς σχετικά με τη συμπεριφορά του παιδιού)

Ένα παράλληλο πρόγραμμα 10 συνεδριών που περιλαμβάνει προσαρμογές για γονείς παιδιών προεφηβικής ηλικίας που έχουν αναπηρία. Το πρόγραμμα αυτό περιλαμβάνει εκπαίδευση γονέων και εισάγει πρόσθετες στρατηγικές που αντλούνται από την έρευνα για την αναπηρία. Περιλαμβάνει ατομική συμβουλευτική με τους γονείς.

Pathways Triple P

Γονείς που κινδυνεύουν να κακομεταχειριστούν τα παιδιά τους. Στοχεύει σε προβλήματα διαχείρισης θυμού και άλλους παράγοντες που σχετίζονται με την κακοποίηση.

Επαγγελματίες με κατάλληλα προσόντα ψυχικής υγείας και εμπειρία στην οικογενειακή παρέμβαση (π.χ. ψυχολόγοι, ψυχίατροι, κοινωνικοί λειτουργοί και οικογενειακοί σύμβουλοι).

Μια στρατηγική παρέμβασης τεσσάρων συνεδριών για γονείς που κινδυνεύουν από κακοποίηση παιδιών. Συμπληρωματική παρέμβαση που χρησιμοποιείται σε συνδυασμό είτε με το Group είτε με το Standard Triple P. Αυτή η παρέμβαση επικεντρώνεται σε θέματα που αφορούν τον γονικό θυμό και την επανεκπαίδευση των αποδόσεων.

Το αντίκτυπο της μεθόδου Triple-P

Σχετικά με τον προληπτικό χαρακτήρα του προγράμματος, η ομάδα του Turner³, σε μια άλλη μελέτη, αξιολόγησε το πρόγραμμα που είχε σχεδιαστεί για γονείς παιδιών προσχολικής ηλικίας και επρόκειτο για μία σύντομη συμπεριφορική οικογενειακή παρέμβαση βασισμένη σε μοντέλα κοινωνικής μάθησης σε περιβάλλον πρωτοβάθμιας περίθαλψης. Το δείγμα αποτελούταν από οικογένειες εκτεθειμένες σε βιβλιογραφικά εμπεριστατωμένους παράγοντες κινδύνου που σχετίζονται με την εκδήλωση συμπεριφορικών προβλημάτων στα παιδιά (π.χ. μονογονεϊκή οικογένεια, μητρική κατάθλιψη, οικονομικές δυσκολίες). Το πρόγραμμα, το οποίο περιλάμβανε τρεις έως τέσσερις συνεδρίες, φάνηκε να έχει θετικά αποτελέσματα στις οικογένειες που συμμετείχαν, με τις συμπεριφορές που αποτελούσαν στόχο της παρέμβασης να παρουσιάζουν την επιθυμητή αλλαγή σε ποσοστό άνω του 95%. Σημειώθηκε βελτίωση στους σχετιζόμενους παράγοντες με συμπεριφορικά προβλήματα των παιδιών, στις επαρκείς γονικές πρακτικές, στα επίπεδα γονικού άγχους αλλά και στην πρόληψη συμπεριφορικών, συναισθηματικών και αναπτυξιακών προβλημάτων στα παιδιά, αλλαγές οι οποίες διατηρήθηκαν και στην μετέπειτα παρακολούθηση έπειτα από διάστημα έξι μηνών.

Ο Sanders (2023) υπογραμμίζει τον καταλυτικό ρόλο του προγράμματος στην προώθηση της τεκμηριωμένης υποστήριξης των γονέων ώστε να ενισχυθούν οι θετικές αλληλεπιδράσεις γονέων και παιδιών, να βελτιωθούν τα επίπεδα κοινωνικοσυναισθηματικής ευημερίας των παιδιών αλλά και να μειωθεί ο παράγοντας κινδύνου για παιδική κακοποίηση. Ως παράγοντες κινδύνου που σχετίζονται με την παιδική κακοποίηση στην βιβλιογραφία αναφέρονται η έλλειψη γονικής στήριξης, οι θετικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ παιδιών και

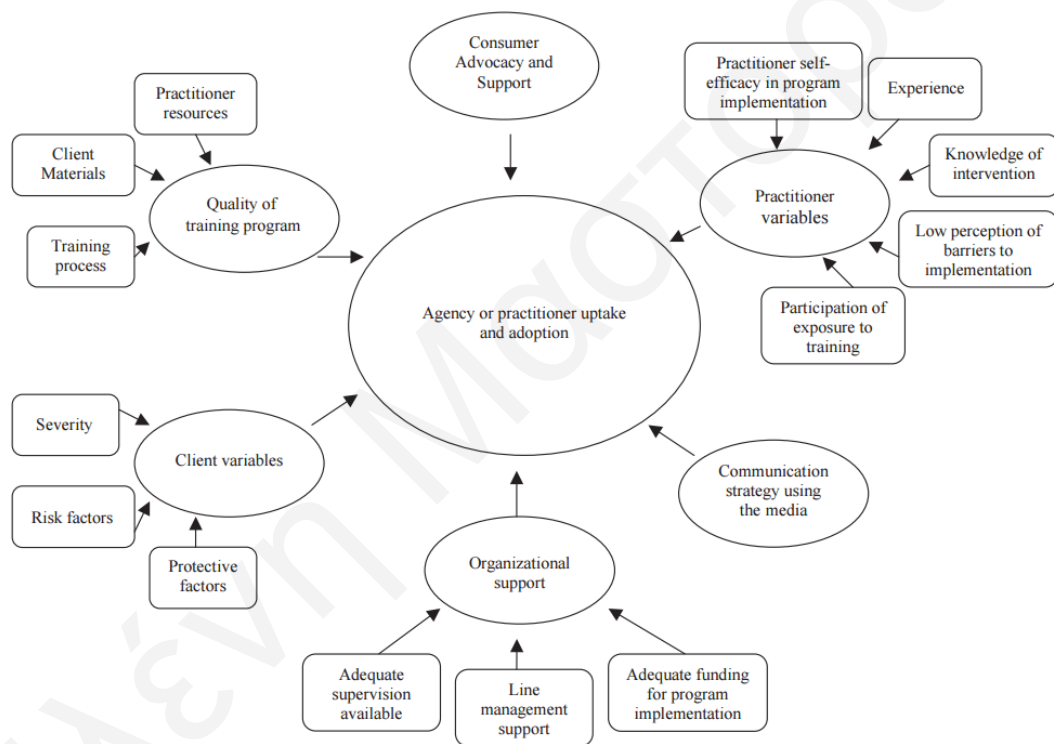
³ Turner, K. M. T., & Sanders, M. R. (2006). Help when it's needed first: A controlled evaluation of brief, Preventive Behavioral family intervention in a primary care setting. *Behavior Therapy, 37*(2), 131–142. <https://doi.org/10.1016/j.beth.2005.05.004>

γονέων και οι σταθερές οικογενειακές σχέσεις ενώ ως παράγοντες κινδύνου αναγράφονται το γονικό άγχος, η κοινωνική απομόνωση της οικογένειας από ευρύτερα υποστηρικτικά πλαίσια και μη ισορροπημένες σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας (Ben-Natan et al., 2014). Σχετικά με το ζήτημα της παιδικής κακοποίησης, το πρόγραμμα στοχεύει στην ενδυνάμωση των παραγόντων προστασίας εντός της οικογένειας και στην μείωση των παραγόντων κινδύνου (Sanders et al., 2003).

Διάδοση των Οικογενειακών Παρεμβάσεων

Βεβαίως, οι αποτελεσματικές παρεμβάσεις που έχουν εδραιωθεί δεν ισοδυναμούν με πραγματικό αντίκτυπο σε κοινοτικό επίπεδο εάν δεν διαδοθούν και εφαρμοστούν μέσω τεκμηριωμένων προγραμμάτων γονικής και οικογενειακής στήριξης (Turner & Sanders, 2006). Σύμφωνα με τον Sanders (2023) οι παρούσες υπηρεσίες ψυχικής υγείας εστιάζουν στην θεραπεία προϋπάρχοντων ζητημάτων με τη χρήση κλινικών μοντέλων, τα οποία όχι μόνο δεν έχουν κάποιο αποτέλεσμα σε κοινοτικό επίπεδο αλλά αποτυγχάνουν να εντοπίσουν παράγοντες κινδύνου, οι οποίοι και προβλέπουν την τυχόν ανάπτυξη διασπαστικών διαταραχών αργότερα στη ζωή του παιδιού. Οι ερευνητές Turner και Sanders (2006) αιτούνται μια οργανωμένη συστημική αναθεώρηση της παροχής υπηρεσιών για το παιδί και την οικογένεια με την πρόληψη ως θεμέλιο λίθο και υποστηρίζουν ότι η συνεχής αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του προγράμματος δύναται να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ θεωρίας και πράξης, ενισχύοντας ότι έτσι θα ενισχυθεί το αντίκτυπο των αποτελεσματικών παρεμβάσεων στον πληθυσμό. Επιπλέον, η θεώρηση της λειτουργίας της οικογένειας ως ζήτημα δημόσιας υγείας και η συνεργασία μεταξύ κλινικών ιατρών, φορέων χάραξης πολιτικών και ερευνητών κρίνεται ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση των εμποδίων που συναντώνται στην μετάβαση από τα ερευνητικά ευρήματα στην πρακτική εφαρμογή τους (Taylor & Biglan, 1998). Οι ίδιοι συγγραφείς προτείνουν την αξιοποίηση ποικίλων εργαλείων, όπως παρόχους υγειονομικής περίθαλψης, σχολεία και θρησκευτικές κοινότητες για την υποστήριξη

οικογενειών σε ανάγκη. Επίσης, οι μελετητές υποστηρίζουν την ανάπτυξη προγραμμάτων φιλικά προς τον χρήστη, δηλαδή εύκολα προσβάσιμων και κατανοητών παρεμβάσεων ώστε να εφαρμόζονται αποτελεσματικά από τους εκάστοτε επαγγελματίες (Turner & Sanders, 2006). Τονίζεται, επιπλέον, ότι η ποιοτική κατάρτιση των επαγγελματιών αλλά και η αυτοαποτελεσματικότητα τους παίζουν καταλυτικό ρόλο στην προώθηση αποτελεσματικών παρεμβάσεων (Turner & Sanders, 2006). Για αυτό, η υποστήριξη τους στον χώρο εργασίας χαρακτηρίζεται ζωτικής σημασίας για την επιτυχή διάδοση των οικογενειακών παρεμβάσεων στον ευρύ πληθυσμό (Turner & Sanders, 2006).

Εικόνα 3 Εννοιολογικό Μοντέλο της Διάδοσης των Εμπειριστατωμένων Οικογενειακών Παρεμβάσεων - Πηγή: Turner, K. M. T., & Sanders, M. R. (2006). *Dissemination of evidence-based parenting and Family Support Strategies: Learning from the triple P—positive parenting program system approach. Aggression and Violent Behavior, 11(2), 176–193.* <https://doi.org/10.1016/j.avb.2005.07.005>

Οι Turner & Sanders (2006) δημιούργησαν ένα εννοιολογικό μοντέλο για την διάδοση των εμπειριστατωμένων οικογενειακών παρεμβάσεων (βλ. Εικόνα 3) περιγράφοντας τους πολλαπλούς παράγοντες που επηρεάζουν την ευρύτερη υιοθέτηση των προγραμμάτων. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, προγράμματα σχεδιασμένα ώστε να είναι φιλικά προς τον χρήστη, με

υποστήριξη των επαγγελματιών όχι μόνο στον εργασιακό χώρο αλλά και στην ευρύτερη κοινότητα είναι πιο πιθανό να υιοθετηθούν. Επιπλέον, η ποιότητα της κατάρτισης που προσφέρεται στους επαγγελματίες, το υλικό που παρέχεται (π.χ. εγχειρίδια οδηγιών) αλλά και οι ευκαιρίες διαπίστευσης, είναι υψηλής σημασίας για την διάδοση του προγράμματος. Όσον αφορά τον ίδιο τον επαγγελματία παράγοντες που επηρεάζουν την υιοθέτηση προγραμμάτων οικογενειακών συμπεριφορικών παρεμβάσεων αποτελούν το επίπεδο της αυτοαποτελεσματικότητάς του, η προηγούμενη εμπειρία, η γνώση των προγραμμάτων και η επαρκής εξάσκηση του στην εφαρμογή τους. Φυσικά, από την πλευρά του παρόχου οφείλει να υπάρχει η ανάλογη οργάνωση και οικονομική κάλυψη, ώστε όχι μόνο να υποστηρίξει τον επαγγελματία αλλά και να του παρέχει επίβλεψη, όποτε αυτός το χρειαστεί.

Εμπόδια

Σαφώς, ένα τέτοιο εγχείρημα αντιμετωπίζει πολλαπλά εμπόδια. Αρχικά μπορεί το πρόγραμμα να είναι ερευνητικά εμπειριστατωμένο, όμως η έλλειψη αντίστοιχης τεκμηρίωσης σχετικά με θεωρίες διάδοσης και η περιορισμένη γνώση γύρω από αποτελεσματικές μεθόδους εξάπλωσης κωλύουν την διαδικασία (Sanders, 2023). Η ανεπαρκής χρηματοδότηση για το πρωταρχικό στάδιο των εκστρατειών ενημέρωσης, αλλά και η απουσία επιχειρηματικού σχεδιασμού γύρω από την διάδοση και εφαρμογή των παρεμβάσεων αποτελούν επιπλέον εμπόδια (Turner & Sanders, 2006). Προκειμένου οι ίδιοι οι επαγγελματίες να επιθυμούν να υιοθετήσουν το πρόγραμμα χρειάζονται κίνητρα, όμως εντός ακαδημαϊκών πλαισίων κάτι τέτοιο φαίνεται να είναι αρκετά περιορισμένο (Turner & Sanders, 2006). Τέλος, τα ζητήματα πνευματικών δικαιωμάτων και ιδιοκτησίας ενδέχεται να προκαλέσουν συγκρούσεις γύρω από την ιδιοκτησία των προγραμμάτων (Sanders, 2023).

Ο Σχολικός Σύμβουλος

Εκμεταλλεούμενος ο Σύμβουλος τον πολλαπλό και μοναδικό ρόλο του στο σχολικό και οικογενειακό σύστημα αλλά και το γνωστικό του υπόβαθρο βρίσκεται αντιμέτωπος με το καθήκον του έγκαιρου εντοπισμού μαθητών σε κίνδυνο (Lewis, 1996). Ο ίδιος συγγραφέας τονίζει την σημασία της εκπαίδευσης των Σχολικών Συμβούλων σε θέματα οικογενειακής συμβουλευτικής με στόχο αποτελεσματικές παρεμβάσεις, οι οποίες αποσκοπούν στην αντιμετώπιση συναισθηματικών, συμπεριφορικών και κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι μαθητές. Οι παραδοσιακές μέθοδοι εκπαιδευτικής αξιολόγησης μπορεί να μην λαμβάνουν υπόψιν παράγοντες κινδύνου που ο Σύμβουλος οφείλει να αναγνωρίσει και δύναται χάρη στην εσωτερική και ολοκληρωμένη οπτική που του χαρίζει η διασύνδεση σχολικών και οικογενειακών συνθηκών (Davis, 2001). Εφόσον ο Σύμβουλος εντοπίσει κάποιον μαθητή σε κίνδυνο αναγνωρίζοντας ερευνητικά τεκμηριωμένους παράγοντες κινδύνου, προχωράει στην παροχή στήριξης και στην ανάληψη δράσης (Kraus, 1998).

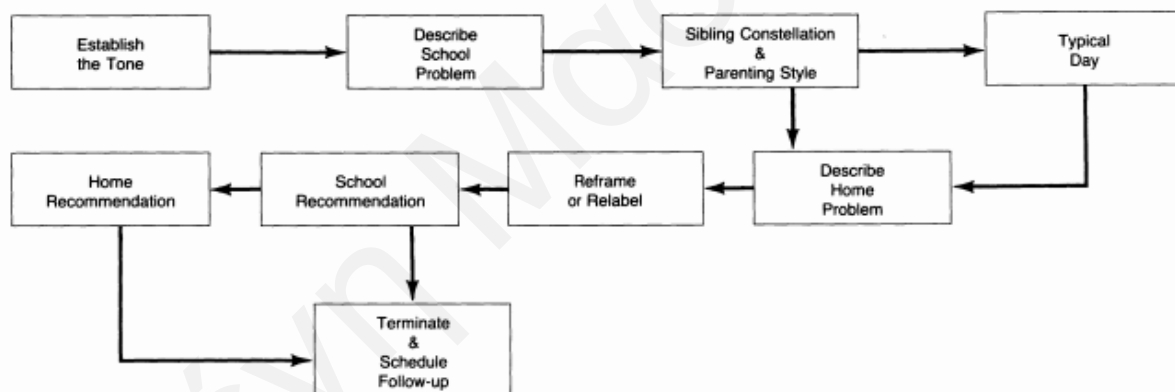
Η συνταγή των Selvini-Palazzoli ανήκει στις ΣΟΠ και απευθύνεται σε οικογένειες με παιδιά με προβληματικές συμπεριφορές και γονείς που αναζητούν επαγγελματική βοήθεια από σχολικούς συμβούλους για να διευθετηθούν τα όποια ζητήματα μέσα στο πλαίσιο της οικογενειακής δυναμικής (Nelson, 2006). Πιο συγκεκριμένα, στοχεύει στην δημιουργία ενός ορίου μεταξύ γενεών και στην ενίσχυση της γονικής συμμαχίας, βοηθώντας τους να συνεργαστούν ομαδικά και να ενδυναμώνουν ο ένας τον άλλον, ώστε να αποκατασταθεί η κατάλληλη εξουσία μέσα στην δυναμική της οικογένειας και να μπορούν να διαχειρίζονται αποτελεσματικά την συμπεριφορά του παιδιού (Selvini, 1986). Πρόκειται για μια συνταγή σχεδιασμένη ώστε να παράγει γρήγορα αποτελέσματα, εστιάζοντας στο άμεσο πρόβλημα και χωρίς να εμβαθύνει εκτενώς σε υποβόσκοντα ζητήματα, με μη κατηγορηματικό χαρακτήρα από άποψη σφάλματος ή παθολογίας (Selvini, 1986). Αντιθέτως, επικεντρώνεται στα πρότυπα αλληλεπίδρασης εντός της οικογένειας και στις προβληματικές συμπεριφορές ως παράγωγα

αυτών, προσανατολισμένη στο δεδομένο παρόν με αντικείμενο την τρέχουσα δυναμική μεταξύ των μελών και επιδιώκει την μόνιμη θετική αλλαγή αυτών (Selvini, 19866).

Ο Nelson (2006) προτείνει μια στρατηγική προσέγγιση της οικογενειακής θεραπείας για τους επαγγελματίες Σχολικούς Συμβούλους και παρουσιάζει μια μελέτη περίπτωσης ώστε να υπογραμμίσει την αποτελεσματικότητα της ως εργαλείο. Συγκεκριμένα, πρόκειται για τον Jeff και την Ann, οι οποίοι απευθύνθηκαν στον Σχολικό Σύμβουλο του δεύτερου σχολείου στο οποίο μεταφέρθηκε η κόρη τους Elaine (10 ετών) λόγω επίμονων συμπεριφορικών προβλημάτων. Το κορίτσι παρουσίαζε προκλητικότητα, αυθάδεια και ανυπακοή προς τις φιγούρες εξουσίας- τους δασκάλους στο σχολείο και τους γονείς στο σπίτι. Στο σπίτι, σύμφωνα με τους γονείς οι οποίοι την χαρακτήρισαν κακομαθημένη, εκδήλωνε χειραγωγική συμπεριφορά και συναισθηματικά ξεσπάσματα. Η ψυχιατρική θεραπεία που είχε παρακολουθήσει η Elaine δεν φάνηκε να λειτουργεί και οι γονείς δήλωναν στα όρια τους. Η Σχολική Σύμβουλος αξιοποίησε την συνταγή των Selvini-Palazzoli, εστιάζοντας στη λύση του υπάρχοντος προβλήματος και δουλεύοντας με τις δυναμικές της οικογένειας. Σε πρώτη φάση πρότεινε στους γονείς να ορίσουν έναν ιδιωτικό χώρο όπου μπορούσαν να συζητήσουν ήρεμα και να αποφασίσουν από κοινού την στρατηγική τους. Δεύτερον, τους καθοδήγησε ώστε να καθορίσουν τις συνέπειες για την προβληματική συμπεριφορά της κόρης τους, όπως απαγόρευση τηλεόρασης ή την ανάθεση συγκεκριμένων καθηκόντων. Τέλος, η Σύμβουλος έδωσε έμφαση στην διακριτικότητα της νέας τους προσέγγισης, δηλαδή να δηλώνουν αποφασιστικά «Αυτό αποφάσισαν η μαμά και ο μπαμπάς» προκειμένου να μεταφέρουν την ενιαία αντιμετώπιση, αντί να εμπλέκονται σε εξηγήσεις και επιχειρήματα. Η μέθοδος αυτή αποσκοπούσε στη διακοπή μοτίβων αλληλεπίδρασης που συντηρούσαν τις προβληματικές συμπεριφορές του παιδιού τους και στην προώθηση της συνεπούς αλληλοενδυνάμωσης μεταξύ του ζευγαριού. Τις επόμενες δύο εβδομάδες η συμπεριφορά τα Elaine σημείωσε σημαντική βελτίωση, τόσο στο σχολείο όσο και στο σπίτι. Οι γονείς δήλωσαν ότι αισθάνθηκαν

ενδυναμωμένοι μέσα από την νέα δυναμική που υιοθέτησε η οικογένεια τους. Η μητέρα, συγκεκριμένα, ανέφερε ότι ακολουθώντας τις κατευθυντήριες της Συμβούλου, ένιωσε ότι η συνεργασία με τον σύζυγό της ελαχιστοποίησε τις μεταξύ τους συγκρούσεις και δημιούργησε ένα σαφές όριο για το παιδί, βελτιώνοντας αισθητά την συμπεριφορά του τελευταίου. Η συγκεκριμένη μέθοδος αναδεικνύεται ιδιαίτερα χρήσιμη σε περιπτώσεις όπου υπάρχουν διαφωνίες μεταξύ των γονέων σχετικά με την ανατροφή των τέκνων τους.

Ο Davis (2001) τονίζει τον καταλυτικό ρόλο των επαγγελματιών Σχολικών Συμβούλων, οι οποίοι είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι στο να βοηθούν τις οικογένειες που αντιμετωπίζουν ζητήματα σε ένα πρώιμο στάδιο. Η συνταγή των Selvini-Palazzoli, σύμφωνα με τον Nelson αποτελεί ένα εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο στην φαρέτρα των Σχολικών Συμβούλων και η συμμετοχή των γονέων στις παρεμβάσεις το κλειδί για την επιτυχία.

Εικόνα 4 Διαδικαστικό Μοντέλο Οικογενειακής Συμβουλευτικής- Πηγή: Nicoll, W. G. (1992). *A Family Counseling and Consultation Model for School Counselors*. *The School Counselor*, 39(5), 351–361. <http://www.jstor.org/stable/23900573>

Ο Σχολικός Σύμβουλος, λόγω της θέσης του, αποτελεί τον κατάλληλο επαγγελματία για να διευθετήσει προβληματικές συμπεριφορές που εκδηλώνουν τα παιδιά αξιοποιώντας τις γνώσεις του για τους επιδραστικούς παράγοντες που απορρέουν από μοτίβα αλληλεπιδράσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας (Lewis, 1996). Το 1992 ο William G. Nicoll, διακρίνοντας την έλλειψη ξεκάθαρης θεωρητικής πλαισίωση με ένα σύντομο και αποτελεσματικό χαρακτήρα ώστε να εξυπηρετεί την ισορροπία των πολλαπλών καθηκόντων του Συμβούλου,

παρουσίασε ένα μοντέλο οικογενειακής συμβουλευτικής ειδικά σχεδιασμένο για αυτούς (βλ. Εικόνα 4), προκειμένου να βοηθήσουν μαθητές που αντιμετωπίζουν δυσκολίες προσαρμογής, λειτουργώντας ως «γέφυρα» μεταξύ σχολείου και σπιτιού, μεταξύ ερευνητικών ευρημάτων και αποτελεσματικής εφαρμογής τους. Το μοντέλο του Nicoll διαβουλεύεται την διαμόρφωση του κατάλληλου τόνου από τον επαγγελματία, τον εντοπισμό οικογενειακών δυναμικών, τον επαναπροσδιορισμό ή αναδιατύπωση του εκάστοτε προβλήματος και την σύσταση της κατάλληλης παρέμβασης ανά περίπτωση. Συγκεκριμένα, επεξηγεί με λεπτομέρεια και σαφήνεια τον τόνο που πρέπει να υιοθετήσει ο Σύμβουλος κατά την διάρκεια των συμβουλευτικών συναντήσεων, το στήσιμο του χώρου ώστε να συζητήσουν όλοι με ίσους όρους, το πόσοι και ποιοι πρέπει να είναι παρόντες, πως και προς τα που πρέπει να κατευθύνει ο Σύμβουλος την συζήτηση, πρακτικές φράσεις ώστε να αποκτήσει από τους γονείς χρήσιμες πληροφορίες για την θέση του παιδιού στο οικογενειακό σύστημα (π.χ. «Για να με βοηθήσετε να σχηματίσω μια καλύτερη εικόνα για τον/την ... περιγράψτε μου πως είναι σαν χαρακτήρας», «Πως κυλάει μια τυπική ημέρα στο σπίτι σας;», «Έχετε παρατηρήσει στο σπίτι κάποια από τις συμπεριφορές που σας είπαμε ότι έχουν σημειωθεί στον χώρο του σχολείου;») και πως μπορούν να αξιοποιήσουν τις κατάλληλες δυναμικές για να σχεδιάσουν την κατάλληλη παρέμβαση σε επίπεδο σχολείου και σπιτιού. Βαρύτητα σε αυτό το μοντέλο διατηρούν οι συναντήσεις για μετέπειτα παρακολούθηση της προόδου αλλά και της διατήρησης της αλλαγής που επιτεύχθηκε μέσω των παρεμβάσεων. Ο Nicoll μελέτησε την βιβλιογραφία αναφορικά με την συσχέτιση μεταξύ των οικογενειακών δυναμικών και της προσαρμογής των παιδιών, σε ακαδημαϊκό και συμπεριφορικό επίπεδο. Σε αυτή την σχέση ορίζει τον Σχολικό Σύμβουλο ως αρωγό εκπαιδευτικών και γονέων στην αναγνώριση και κατανόηση των επιδραστικών οικογενειακών δυναμικών, αλλά και να μετατρέψει τους γονείς σε συμμάχους της προσπάθειας που γίνεται στο σχολείο για την ομαλή προσαρμογή των παιδιών ελαχιστοποιώντας τους παράγοντες που ενίσχυαν την προβληματική συμπεριφορά στο σπίτι. Η μη επαρκής

αντιμετώπιση των οικογενειακών παραγόντων που επιδρούν στην συμπεριφορά του μαθητή μπορεί να οδηγήσει στον σχεδιασμό αναποτελεσματικών παρεμβάσεων, πιθανώς επιδεινώνοντας τα υπάρχουσα προβλήματα ή διαιωνίζοντας επιβλαβή πρότυπα επικοινωνίας (Kraus, 1998).

Ελένη Μαστοροράκη

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στη παρούσα εργασία περιλαμβάνει την διανομή του παρακάτω ανώνυμου ερωτηματολογίου που σχεδιάστηκε για να διερευνήσει τις πεποιθήσεις των Σχολικών Συμβούλων σχετικά με τις μεθόδους οικογενειακών παρεμβάσεων. Το ερωτηματολόγιο χορηγήθηκε με την χρήση της πλατφόρμας Google Forms, η οποία επιλέχθηκε λόγω της ευκολίας χρήσης και της προσβασιμότητά της. Η διάρκεια συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου κυμαίνεται μεταξύ δύο και τριών λεπτών και οι απαντήσεις είναι πολλαπλής επιλογής σε κλίμακα Likert (1-Καθόλου 2-Λίγο 3-Μέτρια 4-Πολύ 5-Πάρα πολύ).

Το ερωτηματολόγιο:

1. Πόσο συχνά έρχονται σε επαφή μαζί σας οι μαθητές ή/και γονείς για θέματα εκτός της ακαδημαϊκής πορείας των παιδιών;
2. Πόσο επαρκές θεωρείται ότι είναι το επίπεδο εκπαίδευσης/προετοιμασίας σας για τη διαχείριση αυτών των καταστάσεων;
3. Πόσο εξοικειωμένος/-η νιώθετε με τις μεθόδους οικογενειακών παρεμβάσεων;
4. Πόσο συχνά εντοπίζετε οικογένειες σε κίνδυνο που θα μπορούσαν να επωφεληθούν από μεθόδους οικογενειακής παρέμβασης;
5. Πόσο αποτελεσματικές θεωρείτε τις μεθόδους οικογενειακών παρεμβάσεων;
6. Πόσο σίγουρος/-η είστε για την ικανότητά σας να υποστηρίζετε τις οικογένειες στην εφαρμογή στρατηγικών παρέμβασης;
7. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τη δήλωση "Οι μέθοδοι οικογενειακών παρεμβάσεων θα έπρεπε να είναι διαθέσιμες στον ευρύτερο πληθυσμό";
8. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τη δήλωση: "Οι σχολικοί σύμβουλοι θα πρέπει να διαδραματίσουν ρόλο στην προώθηση μεθόδων οικογενειακών παρεμβάσεων για τον ευρύτερο πληθυσμό";

9. Θεωρείτε η διάδοση των μεθόδων οικογενειακών παρεμβάσεων στον ευρύτερο πληθυσμό είναι εφικτή;
10. Πόσο διατεθειμένος/-η θα ήσασταν να λάβετε μέρος στην διάδοση μεθόδων οικογενειακών παρεμβάσεων στον ευρύτερο πληθυσμό;
11. Πόσο διατεθειμένος/-η θα ήσασταν να εφαρμόσετε μεθόδους οικογενειακών παρεμβάσεων;

Δείγμα

Το παρόν δείγμα (N=63) περιλαμβάνει σχολικούς συμβούλους από διάφορα εκπαιδευτικά ιδρύματα στην Κύπρο. Το ερωτηματολόγιο προωθήθηκε στους συμμετέχοντες από τον Πρόεδρο του Κυπριακού Συνδέσμου Συμβουλευτικής & Καθοδήγησης (ΚΥ.ΣΥ.ΣΥ.Κ), Κ. Λεύκο Δημοσθένους, από δημοσιεύσεις σε διαδικτυακές κοινότητες αφιερωμένες σε επαγγελματίες συμβούλους αλλά και μέσω ενός δικτύου επαφών του Πανεπιστημίου Κύπρου.

Σχεδιασμός

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από έντεκα ερωτήσεις που αποσκοπούν στην διερεύνηση των πεποιθήσεων και των αντιλήψεων των συμμετεχόντων σχετικά με τις μεθόδους οικογενειακών παρεμβάσεων. Οι ερωτήσεις σχεδιάστηκαν και επιλέχθηκαν ώστε να συγκεντρώσουν πληροφορίες σχετικά με τις στάσεις και εμπειρίες των συμβούλων και καλύπτουν μια σειρά θεμάτων, συμπεριλαμβανομένου της αντιλαμβανόμενης αποτελεσματικότητας και χρηστικότητας των στρατηγικών παρέμβασης στην οικογένεια.

Συλλογή Δεδομένων

Αφού το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε σε πιθανούς συμμετέχοντες μέσω διάφορων καναλιών επικοινωνίας, πραγματοποιήθηκε η συλλογή των δεδομένων από τις απαντήσεις τους. Στους συμμετέχοντες δόθηκε σύντομη εξήγηση του σκοπού της μελέτης και

ενημερώθηκαν πως η έρευνα είναι ανώνυμη, διασφαλίζοντας την εμπιστευτικότητα και ενθαρρύνοντας τις ειλικρινείς απαντήσεις. Οι συμμετέχοντες διαβεβαιώθηκαν, επίσης, για τον εθελοντικό χαρακτήρα του ερωτηματολογίου και για το δικαίωμά τους να αποσυρθούν ανά πάσα στιγμή χωρίς συνέπειες.

Ανάλυση Δεδομένων

Μόλις ολοκληρώθηκε η φάση συλλογής δεδομένων, οι απαντήσεις που συλλέχθηκαν μέσω των Google Forms εξήχθησαν σε ένα υπολογιστικό φύλλο για ανάλυση. Τα ποσοτικά δεδομένα από τις ερωτήσεις κλειστού τύπου αναλύθηκαν με τη χρήση περιγραφικών στατιστικών όπως συχνότητες και ποσοστά για τη σύνοψη των απαντήσεων των συμμετεχόντων.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	ΚΑΘΟΛΟΥ	ΛΙΓΟ	ΜΕΤΡΙΑ	ΠΟΛΥ	ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ
ΕΡΩΤΗΣΗ 1	4,8%	11,1%	27,0%	52,4%	4,8%
ΕΡΩΤΗΣΗ 2	6,3%	6,3%	25,4%	52,4%	9,5%
ΕΡΩΤΗΣΗ 3	1,6%	12,7%	34,9%	47,6%	3,2%
ΕΡΩΤΗΣΗ 4	4,8%	11,1%	17,5%	55,6%	11,1%
ΕΡΩΤΗΣΗ 5	0,0%	9,5%	20,6%	28,6%	41,3%
ΕΡΩΤΗΣΗ 6	3,2%	4,8%	61,9%	23,8%	6,3%
ΕΡΩΤΗΣΗ 7	0,0%	3,2%	7,9%	25,4%	63,5%
ΕΡΩΤΗΣΗ 8	1,6%	3,2%	7,9%	57,1%	30,2%
ΕΡΩΤΗΣΗ 9	0,0%	9,5%	52,4%	30,2%	7,9%
ΕΡΩΤΗΣΗ 10	3,2%	0,0%	14,3%	61,9%	20,6%
ΕΡΩΤΗΣΗ 11	0,0%	0,0%	19,0%	30,2%	50,8%

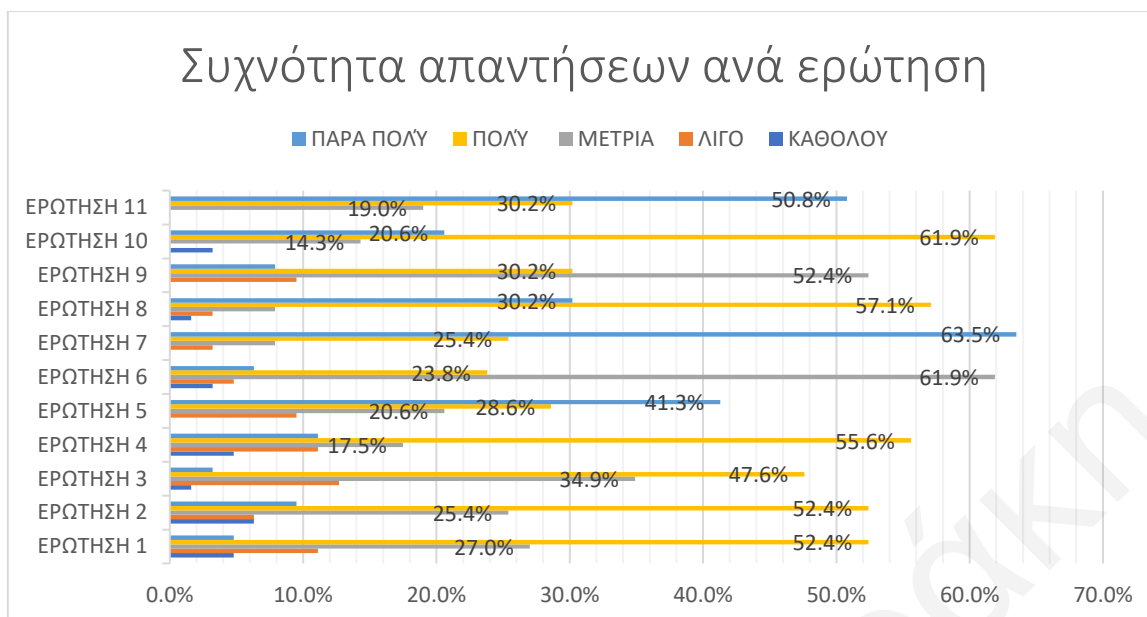
Πίνακας 1 Συχνότητα απαντήσεων ανά ερώτηση

- ΕΡΩΤΗΣΗ 1** Πόσο συχνά έρχονται σε επαφή μαζί σας οι μαθητές ή/και γονείς για θέματα εκτός της ακαδημαϊκής πορείας των παιδιών;
- ΕΡΩΤΗΣΗ 2** Πόσο επαρκές θεωρείται ότι είναι το επίπεδο εκπαίδευσης/προετοιμασίας σας για τη διαχείριση αυτών των καταστάσεων;
- ΕΡΩΤΗΣΗ 3** Πόσο εξοικειωμένος/-η νιώθετε με τις μεθόδους οικογενειακών παρεμβάσεων;
- ΕΡΩΤΗΣΗ 4** Πόσο συχνά εντοπίζετε οικογένειες σε κίνδυνο που θα μπορούσαν να επωφεληθούν από μεθόδους οικογενειακής παρέμβασης;
- ΕΡΩΤΗΣΗ 5** Πόσο αποτελεσματικές θεωρείτε τις μεθόδους οικογενειακών παρεμβάσεων;
- ΕΡΩΤΗΣΗ 6** Πόσο σίγουρος/-η είστε για την ικανότητά σας να υποστηρίζετε τις οικογένειες στην εφαρμογή στρατηγικών παρέμβασης;
- ΕΡΩΤΗΣΗ 7** Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τη δήλωση "Οι μέθοδοι οικογενειακών παρεμβάσεων θα έπρεπε να είναι διαθέσιμες στον ευρύτερο πληθυσμό";
- ΕΡΩΤΗΣΗ 8** Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τη δήλωση: "Οι σχολικοί σύμβουλοι θα πρέπει να διαδραματίσουν ρόλο στην προώθηση μεθόδων οικογενειακών παρεμβάσεων για τον ευρύτερο πληθυσμό";
- ΕΡΩΤΗΣΗ 9** Θεωρείτε η διάδοση των μεθόδων οικογενειακών παρεμβάσεων στον ευρύτερο πληθυσμό είναι εφικτή;
- ΕΡΩΤΗΣΗ 10** Πόσο διατεθειμένος/-η θα ήσασταν να λάβετε μέρος στην διάδοση μεθόδων οικογενειακών παρεμβάσεων στον ευρύτερο πληθυσμό;
- ΕΡΩΤΗΣΗ 11** Πόσο διατεθειμένος/-η θα ήσασταν να εφαρμόσετε μεθόδους οικογενειακών παρεμβάσεων;

Πίνακας 2 Οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου

Τα αποτελέσματα από το ερωτηματολόγιο παρατίθενται αναλυτικά στον Πίνακα 1 αλλά και στο Γράφημα 1, το οποίο αποτελεί οπτικοποίηση του πίνακα. Για σκοπούς διευκόλυνσης παρατίθενται και οι ερωτήσεις στον Πίνακα 2.

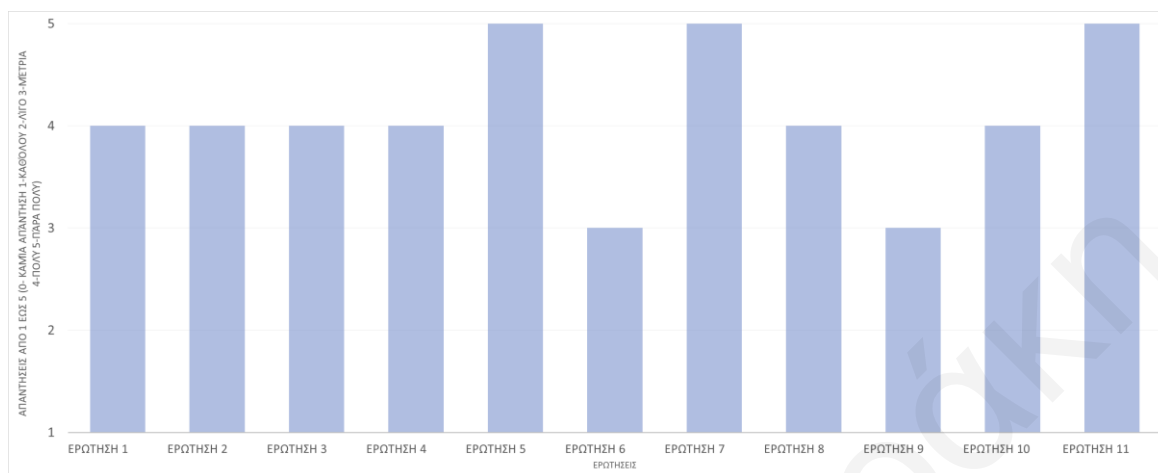
Αναλυτικότερα, στην πρώτη ερώτηση «Πόσο συχνά έρχονται σε επαφή μαζί σας οι μαθητές ή/και γονείς για θέματα εκτός της ακαδημαϊκής πορείας των παιδιών;» η πλειοψηφία απάντησε Πολύ, ενώ η αμέσως επόμενη δημοφιλέστερες απαντήσεις ήταν το Μέτρια με 27% και το Λίγο με 11,1%. Στην ίδια ερώτηση υπήρξαν και τρεις συμμετέχοντες που απάντησαν Καθόλου και άλλοι τρεις που απάντησαν Πάρα Πολύ. Σχετικά με το πόσο επαρκές θεωρούν οι Σύμβουλοι ότι είναι το επίπεδο εκπαίδευσης/προετοιμασίας τους για τη διαχείριση αυτών των καταστάσεων περίπου το 70% δήλωσε Πολύ (N=33) και Μέτρια (N=16), με το 12,6% να δηλώνει Λίγο ή και Καθόλου. Οι πλείστοι Σύμβουλοι (47,6%) δήλωσαν πολύ εξοικειωμένοι με τις μεθόδους οικογενειακών παρεμβάσεων, ενώ αρκετά άτομα επέλεξαν το Μέτρια ως απάντηση (N=22). Για το πόσο συχνά εντοπίζουν οικογένειες σε κίνδυνο που θα μπορούσαν να επωφεληθούν από μεθόδους οικογενειακής παρέμβασης οι απαντήσεις κυμάνθηκαν, με το 55,6% να απαντάει Πολύ, το 17,5% Μέτρια, το 11,1% και Πάρα Πολύ το άλλο 11,1%. Την αποτελεσματικότητα των μεθόδων οικογενειακών παρεμβάσεων οι Σύμβουλοι την έκριναν από Λίγη (N=6), Μέτρια (N=13), Πολύ (N=18) έως και Πάρα Πολύ (N=26) με μηδέν συμμετέχοντες να απαντούν Καθόλου. Όσον αφορά την ικανότητα τους για να υποστηρίξουν οικογένειες στην εφαρμογή στρατηγικών παρέμβασης οι Σύμβουλοι στην καταϊγιστική πλειοψηφία τους (61,9%) δήλωσαν Μέτρια, με το αμέσως επόμενο ποσοστό να επιλέγει Πολύ (24,8%).

Γράφημα 1 Οπτικοποίηση του Πίνακα 1

Η μεγαλύτερη πλειοψηφία από όλες τις συχνότητες απαντήσεων (63,5%, N=40) σημειώθηκε στο Πάρα Πολύ ως βαθμός συμφωνία στην δήλωση "Οι μέθοδοι οικογενειακών παρεμβάσεων θα έπρεπε να είναι διαθέσιμες στον ευρύτερο πληθυσμό", με τους περισσότερους από τους υπόλοιπους συμμετέχοντες (25,4%, N=16) να επιλέγουν το Πολύ και κανέναν το Καθόλου. Με την πρόταση "Οι σχολικοί σύμβουλοι θα πρέπει να διαδραματίσουν ρόλο στην προώθηση μεθόδων οικογενειακών παρεμβάσεων για τον ευρύτερο πληθυσμό" οι Σύμβουλοι συμφώνησαν κατά 57,1% Πολύ και κατά 30,2% Πάρα Πολύ. Στην ερώτηση «Θεωρείτε η διάδοση των μεθόδων οικογενειακών παρεμβάσεων στον ευρύτερο πληθυσμό είναι εφικτή;» το 52,4% απάντησε Μέτρια, με το 30,2% να ακολουθεί στο Πολύ και καμία απάντηση στο Καθόλου. Για το αν θα ήταν διατεθειμένοι οι Σύμβουλοι να λάβουν μέρος στην διάδοση μεθόδων οικογενειακών παρεμβάσεων στον ευρύτερο πληθυσμό από τους 63 συμμετέχοντες οι 39 δήλωσαν Πολύ, οι 13 Πάρα Πολύ, οι 9 Μέτρια, 2 Καθόλου και κανένας Λίγο. Κατά πόσο θα ήταν διατεθειμένοι να εφαρμόσουν μεθόδους οικογενειακών παρεμβάσεων οι Σύμβουλοι φάνηκε να επιλέγουν στην πλειοψηφία τους Πάρα Πολύ (50,8%),

με τους υπόλοιπους να μοιράζονται στο Πολύ (30,2%) και στο Μέτρια (19%) χωρίς καμία απάντηση στο Λίγο ή στο Καθόλου.

Γράφημα 2 Επικρατέστερη απάντηση ανά ερώτηση

Η γενικότερη τάση των απαντήσεων (βλ. Γράφημα 2) έτεινε στο Πολύ για τις έξι από τις έντεκα ερωτήσεις. Τρεις ερωτήσεις είχαν ως επικρατέστερη απάντηση το Πάρα Πολύ (Ερωτήσεις 5, 7 & 11), ενώ μόνο δύο το Μέτρια (Ερωτήσεις 6 & 9). Καμία ερώτηση δεν δέχθηκε πάνω από 6,3% απαντήσεις για το Καθόλου (N=4 στην ερώτηση «Πόσο επαρκές θεωρείται ότι είναι το επίπεδο εκπαίδευσης/προετοιμασίας σας για τη διαχείριση αυτών των καταστάσεων;»), ενώ μόλις 8 (12,7%) ήταν οι περισσότεροι συμμετέχοντες που απάντησαν Λίγο σε μια ερώτηση («Πόσο εξοικειωμένος/-η νιώθετε με τις μεθόδους οικογενειακών παρεμβάσεων;»). Η ομοφωνία δεν ξεπέρασε σε καμία άλλη ερώτηση το 63,5% που σημείωσε η ερώτηση «Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τη δήλωση "Οι μέθοδοι οικογενειακών παρεμβάσεων θα έπρεπε να είναι διαθέσιμες στον ευρύτερο πληθυσμό";» στην επιλογή Πάρα Πολύ.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ερμηνεία των Αποτελεσμάτων

Η σχετική πλειοψηφία των Συμβούλων δήλωσε ότι Πολύ συχνά μαθητές ή/και γονείς τους επισκέπτονται για θέματα εκτός της ακαδημαϊκής πορείας των παιδιών, με μόνο τρεις συμμετέχοντες να δηλώνουν Πάρα Πολύ και τους υπόλοιπους να δηλώνουν Μέτρια ή Λίγο. Αυτό πιθανόν να οφείλεται στο ότι οι Σύμβουλοι στα Λύκεια ή στα ιδιωτικά σχολεία αντιμετωπίζουν συχνότερα έως και αποκλειστικά θέματα σχετικά με Επαγγελματική Καθοδήγηση, με τις Παγκύπριες εξετάσεις και την εισαγωγή στα Πανεπιστήμια. Σχετικά με το επίπεδο προετοιμασίας τους για την αντιμετώπιση τέτοιων καταστάσεων αλλά και εξοικείωσης με τις μεθόδους οικογενειακών παρεμβάσεων τα αποτελέσματα είναι μεν επαρκή αλλά ίσως και να αναδεικνύουν την ανάγκη για συστηματικότερη προσέγγιση του ζητήματος σε επίπεδο όχι μόνο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης αλλά και ως προτεινόμενες Μετεκπαιδεύσεις για τους επαγγελματίες του χώρου. Οι Σύμβουλοι φάνηκε να εντοπίζουν οικογένειες σε κίνδυνο που θα μπορούσαν να επωφεληθούν από μεθόδους οικογενειακής παρέμβασης, με την καταγιστική πλειοψηφία να δηλώνει συχνότητα άνω του μετρίου, γεγονός που παραπέμπει στην ανάγκη διάδοσης των κατάλληλων μεθόδων, τις οποίες οι επαγγελματίες φάνηκε να κρίνουν ως εξαιρετικά αποτελεσματικές.

Το ανησυχητικό εύρημα αφορά για ακόμα μία φορά την διάδοση των μεθόδων παρέμβασης σε επίπεδο εκπαίδευσης, καθώς περίπου το 60% δηλώνει μέτρια σιγουριά στην ικανότητά του να υποστηρίξει οικογένειες στην εφαρμογή στρατηγικών παρέμβασης. Η πρόταση για διάδοση ενισχύεται ακόμα μια φορά με περίπου το ίδιο ποσοστό των Συμβούλων να δηλώνει ότι συμφωνεί απόλυτα με την δήλωση «Οι μέθοδοι οικογενειακών παρεμβάσεων θα έπρεπε να είναι διαθέσιμες στον ευρύτερο πληθυσμό» και με τους 58 από τους 63 συμμετέχοντες να συμφωνούν Πολύ (N=39) αν όχι Πάρα Πολύ (N=19) με την πρόταση "Οι

σχολικοί σύμβουλοι θα πρέπει να διαδραματίσουν ρόλο στην προώθηση μεθόδων οικογενειακών παρεμβάσεων για τον ευρύτερο πληθυσμό". Σε μια απλουστευμένη ανάλυση, οι ίδιοι επαγγελματίες που δεν νιώθουν αυτοπεποίθηση στην επάρκεια τους να καθοδηγήσουν οικογένειες στην εφαρμογή παρεμβάσεων, είναι πεπεισμένοι ότι αυτές οι μέθοδοι θα έπρεπε να είναι προσβάσιμες σε όλους. Φυσικά, μια ηθική προέκταση του ζητήματος αφορά την πνευματική ιδιοκτησία των σχεδιαστών των προγραμμάτων αλλά και την ιδιωτικοποίηση του συστήματος υγείας, θέματα που αφορούν συστημικούς ανασχεδιασμούς και δεν δύναται να αναλυθούν εκτενώς στην παρούσα συζήτηση, πιθανώς όμως να αντανακλώνται στην μετριασμένη πίστη των Συμβούλων στην υλοποίηση της διάδοσης. Διαφαίνεται, όμως, η θετική στάση των επαγγελματιών στην μεγαλύτερη πλειοψηφία τους, με ποσοστά που κυμαίνονται από 50% έως περίπου 65%, προς τον δικό τους ρόλο στην διάδοση και την εφαρμογή των μεθόδων οικογενειακών παρεμβάσεων, ώστε αυτές να είναι διαθέσιμες στον ευρύ πληθυσμό και όχι μόνο όσους έχουν την οικονομική δυνατότητα. Η εξειδίκευση των Σχολικών Συμβούλων στις μεθόδους οικογενειακών παρεμβάσεων, λοιπόν, οι οποίοι εργάζονται σε Δημόσια Σχολεία, Ιδιωτικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και λοιπές δομές αποτελεί το ιδανικό εργαλείο για την θεσμοθέτηση των παρεμβάσεων ως αγαθό στο οποίο όλες οι οικογένειες έχουν πρόσβαση, έστω και σε κάποια στάδια της ζωής του παιδιού. Αξίζει σε αυτό το σημείο να σημειωθεί ότι ο Σχολικός Σύμβουλος έχει μία ευρεία γκάμα καθηκόντων μέσα στο σχολείο, από γραφειοκρατικές διαδικασίες, στην επίλυση ζητημάτων που προκύπτουν και την κοινωνικοσυναισθηματική στήριξη των μαθητών, επομένως ένα τέτοιο εγχείρημα απαιτεί και την ανάλογη στήριξη του επαγγελματία και ίσως την αναδιοργάνωση ορισμένων υποχρεώσεων εντός σχολείου.

Ο ρόλος του Σχολικού Συμβούλου

Πέρα από τον εντοπισμό παιδιών εκτεθειμένων σε παράγοντες κινδύνου και από την υποστήριξη οικογενειών στην εφαρμογή των προτεινόμενων παρεμβάσεων, στα πλαίσια της

ενημέρωσης και της πρόληψης ο σχολικός σύμβουλος μπορεί να διοργανώσει εργαστήρια ή σεμινάρια για τους γονείς με σκοπό να τους εξοικειώσει με βασικές γονικές δεξιότητες αλλά και τις τεχνικές των πιο απλουστευμένων οικογενειακών παρεμβάσεων. Οι σύμβουλοι μπορούν να προσφέρουν στους γονείς πρακτικές συμβουλές και στρατηγικές αντιμετώπισης και επικοινωνιακές δεξιότητες για να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τις δύσκολες καταστάσεις που αντιμετωπίζουν στο σπίτι, να επιλύουν παραγωγικά τις όποιες συγκρούσεις αλλά και να ρυθμίζουν οι ίδιοι την συναισθηματική τους ευημερία. Επιπλέον, η διευκόλυνση επικοδομητικών συζητήσεων μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών επιτρέπει την ολιστική κατανόηση των αναγκών και των προκλήσεων των μαθητών. Οι σύμβουλοι μπορούν να καθοδηγήσουν αυτές τις συναντήσεις, παρέχοντας γνώσεις σχετικά με τον αντίκτυπο των γονικών πρακτικών στη σχολική ζωή των μαθητών και διευκολύνοντας τη συνεργατική επίλυση προβλημάτων και τον καθορισμό στόχων. Οι σχολικοί σύμβουλοι διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην προώθηση ενός υποστηρικτικού και χωρίς αποκλεισμούς σχολικού περιβάλλοντος που ευνοεί την ακαδημαϊκή επιτυχία και τη συναισθηματική ευημερία. Προωθώντας την εύφορη συνεργασία γονέων και σχολείων και υποστηρίζοντας πολιτικές που αναγνωρίζουν τις διαφορετικές ανάγκες των οικογενειών, οι σύμβουλοι συμβάλλουν στην καλλιέργεια μιας κουλτούρας αμοιβαίου σεβασμού, κατανόησης και συνεργασίας.

Ο ρόλος του σχολικού συμβούλου σε αυτή την περίπτωση είναι να μεταβιβάσει τις κατάλληλες πληροφορίες στους γονείς, ώστε αυτοί είτε να δουν τον εαυτό τους σε αυτές, είτε αυτό που ευελπιστούν να γίνουν. Όταν παρέχει λοιπόν την σχετική ενημέρωση και καθοδήγηση, σημαντικό είναι να μην εστιάσει στην επιστημονική πλευρά της αναπτυξιακής ψυχολογίας, αλλά να καταδείξει τη σύνδεση μεταξύ θεωρίας και πράξης. Εάν ο σύμβουλος δώσει τις κατάλληλες πληροφορίες ως καθοδηγητικό άξονα, δίνει στους γονείς την ευκαιρία να αντιληφθούν από άλλη οπτική την συμπεριφορά τους και τις πιθανές συνέπειες αυτής και ίσως να αναθεωρήσουν τις προτεραιότητές τους. Με γνώμονα λοιπόν το μέγιστο όφελος των

μαθητών και εργαλείο την ενημέρωση των γονέων σε όρους προσιτούς σε αυτούς, ο σύμβουλος θα μπορούσε να διοργανώσει ημερίδες γονικών δεξιοτήτων, να συμμετάσχει στις συναντήσεις γονέων και δασκάλων και να παρέχει εξατομικευμένες παρατηρήσεις και συμβουλές σε κάθε οικογένεια. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στο ότι η επαρκής συναισθηματική στήριξη και ο συστηματικός έλεγχος κατά τη διάρκεια της ανατροφής ενός παιδιού διασφαλίζουν ότι θα διαθέτει όλες τις απαραίτητες δεξιότητες και αξίες ώστε όχι μόνο να αποτελεί ένα ενεργό και χρήσιμο μέλος της κοινωνίας, αλλά και το ίδιο να έχει μία ολοκληρωμένη-και κατ' επέκταση ευτυχισμένη-ζωή.

Συμπεράσματα

Οι διάφορες γονικές πρακτικές ερευνητικά έχουν συνδεθεί με πολλαπλές πτυχές της ζωής του παιδιού, από τις κοινωνικές δεξιότητες μέχρι και την παχυσαρκία. Η ανατροφή ενός παιδιού σίγουρα δεν αποτελεί ένα εύκολο εγχείρημα και υπάρχουν πάντοτε πολλαπλοί παράγοντες που επιδρούν ταυτόχρονα, κάποιιο εκ των οποίων δεν βρίσκονται πάντα υπό τον έλεγχο των γονιών όπως το κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο, τυχόν κληρονομική προδιάθεση (π.χ. διπολική διαταραχή, σχιζοφρένεια) και η ανθεκτικότητα του ίδιου του παιδιού, όπως αυτή απορρέει από την ιδιοσυγκρασία του. Οι παράγοντες όμως που δύναται ο γονέας να ελέγξει, η συναισθηματική ανατροφοδότηση, οι πρακτικές που εφαρμόζει και η υποστήριξη που παρέχει στα παιδιά του, είναι μέγιστης σημασίας και αποτελεσματικότητας. Για αυτό οι γονείς αξίζει να ενδιαφέρονται για μια πιο συστηματική προσέγγιση του τρόπου με τον οποίο μεγαλώνουν τα παιδιά τους και οι σύμβουλοι έχουν την ευκαιρία να τους καθοδηγήσουν σε αυτή τη διαδικασία και να προσφέρουν εξατομικευμένες προτάσεις σε όσους το χρειάζονται.

Η παρουσία ενός συμβούλου μπορεί να δράσει θετικά ως προς τους γονείς, ισορροπώντας την μεγάλη πίεση που φέρει η ευθύνη του ρόλου τους. Η ειλικρινής συζήτηση και η ορθή πληροφόρηση σχετικά με τις δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίζουν, τις απορίες

γύρω από αυτές και η πρόταση λύσεων από έναν ειδικό (τον σύμβουλο ή τον όποιο ειδικό στον οποίο ίσως τους παραπέμψει) μόνο κερδοφόρα μπορεί να είναι για την δημιουργία ενός περιβάλλοντος ευνοϊκού για την παιδική ανάπτυξη. Το καθήκον του Σχολικού Συμβούλου αφορά αποκλειστικά το όφελος του παιδιού, σκοπός που για να εξυπηρετηθεί ίσως φέρει τον επαγγελματία με ζητήματα πέρα από τα όρια των ικανοτήτων του. Οι Σύμβουλοι σε αυτές τις περιστάσεις, είναι υποχρεωμένοι να κάνουν την κατάλληλη παραπομπή ή να θέσουν τους καθορισμένους μηχανισμούς σε λειτουργία. Καθότι πρόκειται για ένα επάγγελμα που κινείται σε λεπτές ισορροπίες μεταξύ σπιτιού και οικογένειας, η θέση αυτή προσφέρει προνομιακή οπτική στον Σύμβουλο ώστε να αξιολογήσει τους επικείμενους παράγοντες και να ενεργήσει κατάλληλα. Οι μέθοδοι οικογενειακών παρεμβάσεων έχουν φανεί επωφελείς για τους μαθητές και τις οικογένειες τους και οι ίδιοι οι Σύμβουλοι, με βάση τα παραπάνω αποτελέσματα, φαίνεται να αναγνωρίζουν την αποτελεσματικότητά τους και να είναι πρόθυμοι ως προς την αξιοποίηση τους. Συμπερασματικά, η παρούσα εργασία ευελπιστεί να αποτελεί μια χρήσιμη αναφορά για τους Συμβούλους σχετικά με τις μεθόδους οικογενειακών παρεμβάσεων αλλά και ένα έναυσμα για μια πιο συστηματική προσέγγιση του ζητήματος από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, σε μια εποχή που ο θεσμός της οικογένειας περνάει κρίση.

Περιορισμοί

Σχετικά με την ερευνητική διαδικασία και τα αποτελέσματά της, ένας εμφανής περιορισμός αφορά το δείγμα. Ο αριθμός των συμμετεχόντων αλλά και το γεγονός ότι η έρευνα προωθήθηκε μέσω συγκεκριμένων καναλιών και δικτύων σε σχολικούς συμβούλους στην Κύπρο, υποδεικνύει ότι τα αποτελέσματα ίσως δεν αντανακλούν με απόλυτη ακρίβεια τις πεποιθήσεις όλων των συμβούλων στις σχολικές μονάδες. Οι πεποιθήσεις των συμβούλων μπορεί να διαφέρουν ανά χώρα και πιθανόν τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης να μην εφαρμόζονται σε συμβούλους που εργάζονται σε διαφορετικά εκπαιδευτικά συστήματα. Η ίδια η διαδικασία προώθησης του ερωτηματολογίου, όπως περιεγράφηκε παραπάνω μέσω των

συγκεκριμένων δικτύων, πιθανών να οδηγεί σε δειγματοληπτική μεροληψία, δηλαδή να προσέλκυσε επαγγελματίες που είναι πιο ενεργοί και συμμετέχουν σε κοινότητες, με αποτέλεσμα να υπερεκπροσωπούνται στο δείγμα. Αυτή η μεροληψία των δεδομένων ίσως να επηρεάζει την εγκυρότητα των ευρημάτων και την δυνατότητα γενίκευσης στον συνολικό πληθυσμό των σχολικών συμβούλων.

Ένας άλλος περιορισμός αφορά τον σχεδιασμό της μελέτης, ο οποίος είναι διατομεακός (cross-sectional), εξετάζοντας δεδομένα από μία ομάδα ατόμων σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Με αυτόν τον τρόπο, κατά την ανάλυση περιορίζεται η δυνατότητα εξέτασης αιτιωδών σχέσεων και αλλαγών στο πέρασμα του χρόνου. Οι ίδιες οι ερωτήσεις μπορεί να μην καλύπτουν όλες τις μεταβλητές που θα μετρούσαν τις πεποιθήσεις των συμβούλων ή και η διατύπωση αυτών ακούσια μπορεί να έχει στρεβλώσει τις απαντήσεις, δεδομένου ότι δεν πρόκειται για σταθμισμένο εργαλείο.

Τέλος, καθότι το επάγγελμα του σχολικού συμβούλου δεν είναι νομοθετικά ρυθμισμένο στην Κύπρο, μιας και δεν υπάρχει κρατικό μητρώο με σαφείς απαιτήσεις αναφορικά με το πρώτο πτυχίο και ένας σύμβουλος μπορεί να εργαστεί ιδιωτικά μόνο με την απόκτηση ενός μεταπτυχιακού, πολύ πιθανό να μην υπάρχει εξοικείωση με τις οικογενειακές παρεμβάσεις σε επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Σε γενικές γραμμές τα αποτελέσματα της μελέτης είναι ενδεικτικά και ίσως δεν μπορούν να γενικευθούν σε όλους τους σχολικούς συμβούλους, αποτελούν όμως αφορμή για μια εισαγωγική συζήτηση στο ζήτημα και ανοίγουν πολλαπλούς ερευνητικούς δρόμους.

Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Από την βιβλιογραφική ανασκόπηση έγινε φανερό ότι τα είδη και η αποτελεσματικότητα των οικογενειακών παρεμβάσεων έχουν καλυφθεί επαρκώς, σε βραχυπρόθεσμες και μακροχρόνιες μελέτες. Οι συστάσεις για άνοιγμα ερευνητικών οδών

αφορούν κατά κόρον την διάδοση τους στον ευρύτερο πληθυσμό, την εισαγωγή τους ως πρακτική των σχολικών συμβούλων στα σχολεία και ριζοσπαστικές αναρρυθμίσεις στις παροχές του κράτους προνοίας καθώς είναι φανερή η ανάγκη για μια συστημική αναθεώρηση της παροχής υπηρεσιών με πυλώνα την πρόληψη. Εν ολίγοις, προτείνεται οι ερευνητές να εξετάσουν τρόπους με τους οποίους οι οικογενειακές παρεμβάσεις μπορούν να αποτελούν εργαλείο στην φαρέτρα των σχολικών συμβούλων, οι οποίοι λόγω θέσης αποτελούν πρώτη γραμμή στον εντοπισμό μαθητών και οικογενειών σε κίνδυνο αλλά και λοιπών σχετικών κρατικών δομών. Πως θα μπορούσαν, δηλαδή, οι σχολικοί σύμβουλοι να εκπαιδευτούν ώστε να εφαρμόζουν αποτελεσματικά αυτές τις τεχνικές στο σχολικό περιβάλλον και να συνεργάζονται με τις οικογένειες για την αντιμετώπιση ακαδημαϊκών, συμπεριφορικών και συναισθηματικών ζητημάτων. Φυσικά, οι σύμβουλοι είναι εξοπλισμένοι για την διαχείριση καταστάσεων συγκεκριμένης εμβέλειας και γνωρίζουν ότι στα καθήκοντά τους συμπεριλαμβάνεται η παραπομπή σε ειδικό, όποτε αυτό κρίνεται απαραίτητο.

Η γονική εμπλοκή και δέσμευση στα προγράμματα οικογενειακών παρεμβάσεων είναι ένας τομέας στον οποίο οι ερευνητές θα μπορούσαν να διερευνήσουν καινοτόμες στρατηγικές, όπως μέθοδοι προσέγγισης, των γονέων εργαστήρια επιμόρφωσης σε γονικές δεξιότητες και την αξιοποίηση των δικτύων υποστήριξης πέρα από το γραφείο του συμβούλου, όπως η ευρύτερη οικογένεια, η κοινότητα και θρησκευτικά ιδρύματα. Φυσικά, οφείλουν να γίνουν και οι κατάλληλες προσαρμογές στις μεθόδους σε κάθε πολιτισμικό πλαίσιο, ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες ποικίλων πληθυσμών. Έτσι δύναται να ενισχυθεί η γονική εμπλοκή και δέσμευση, αλλά και η ίδια η αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων.

Δεδομένου ότι οι περισσότερες οικογένειες έχουν πρόσβαση στην τεχνολογία θα μπορούσε να γίνει διερεύνηση της χρήσης της για την διάδοση τεχνικών παρέμβασης. Ένα τέτοιο εγχείρημα θα μπορούσε να υλοποιηθεί με την ανάπτυξη κάποιας πλατφόρμας ή

εφαρμογής που συνδέει συμβούλους με οικογένειες, με στόχο την παροχή προσιτής και αποτελεσματικής συμβουλευτικής και στήριξης.

Ερευνητικά έχουν εντοπιστεί παράγοντες που εμποδίζουν την διάδοση των παρεμβάσεων όπως αναγράφονται παραπάνω. Μπορούν, λοιπόν, να ερευνηθούν οι σχέσεις κόστους και αποτελεσματικότητας της εφαρμογής των προγραμμάτων πρόληψης και να συγκριθούν με τα οφέλη της επένδυσης σε προγράμματα αντιμετώπισης ώστε να τεθεί σε λειτουργία μια συστημική αναθεώρηση που επιτρέπει στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να καταστήσουν τις μεθόδους οικογενειακών παρεμβάσεων προσβάσιμες σε όλους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Asarnow, J.R., Scott, C.V. & Mintz, J. A Combined Cognitive–Behavioral Family Education Intervention for Depression in Children: A Treatment Development Study. *Cognitive Therapy and Research* 26, 221–229 (2002). <https://doi.org/10.1023/A:1014573803928>
- Ben-Natan, M., Sharon, I., Barbashov, P., Minasyan, Y., Hanukayev, I., Kajdan, D., & Klein–Kremer, A. (2014). Risk factors for Child abuse: Quantitative correlational design. *Journal of Pediatric Nursing*, 29(3), 220–227. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2013.10.009>
- Darling, N. (2007). Ecological systems theory: The person in the center of the circles. *Research in Human Development*, 4(3-4), 203–217. <https://doi.org/10.1080/15427600701663023>
- Davis, K. M. (2001). Structural-strategic family counseling: A case study in elementary school counseling. *Professional School Counseling; Alexandria*, 4(3). <https://www.proquest.com/docview/213306563?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Scholarly%20Journals>
- Elliott, S., Kratochwill, T., Littlefield-Cook, J., & Travers, J. (2008). Θεωρίες της μάθησης και πρακτικές εφαρμογές. Από το Βιβλίο *Εκπαιδευτική Ψυχολογία: Αποτελεσματική Διδασκαλία, Αποτελεσματική Μάθηση* (σελ. 278–290), Gutenberg.
- Härkönen, U. (2007). The Bronfenbrenner ecological systems theory of human development. “Scientific Articles of V International Conference PERSON.COLOR.NATURE.MUSIC.
- Kraus, I. (1998). A Fresh Look at School Counseling: A Family-Systems Approach. *Professional School Counseling*, 1(4), 12–17. <http://www.jstor.org/stable/42731817>
- Lewis, W. (1996). A Proposal for Initiating Family Counseling Interventions by School Counselors. *The School Counselor*, 44(2), 93–99. <http://www.jstor.org/stable/23903445>
- Lightfoot, C., Cole, M., & Cole, S. R. (2014). Η Ανάπτυξη των Παιδιών. Gutenberg.
- Nelson, J. A. (2006). For parents only: A strategic family therapy approach in school counseling. *The Family Journal*, 14(2), 180–183. <https://doi.org/10.1177/1066480705285557>
- Nicoll, W. G. (1992). A Family Counseling and Consultation Model for School Counselors. *The School Counselor*, 39(5), 351–361. <http://www.jstor.org/stable/23900573>
- Patterson, G. R., & Reid, J. B. (1984). Social interactional processes within the family: The study of the moment-by-moment family transactions in which human social development is imbedded. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 5(3), 237–262. [https://doi.org/10.1016/0193-3973\(84\)90021-2](https://doi.org/10.1016/0193-3973(84)90021-2)
- Reinke, W. M., Splett, J. D., Robeson, E. N., & Offutt, C. A. (2008). Combining school and family interventions for the prevention and early intervention of disruptive behavior problems in children: A public health perspective. *Psychology in the Schools*, 46(1), 33–43. <https://doi.org/10.1002/pits.20352>
- Clare Roberts, Trevor Mazzucchelli, Lisa Studman & Matthew R. Sanders (2006) Behavioral Family Intervention for Children With Developmental Disabilities and Behavioral Problems, *Journal of*

- Clinical Child & Adolescent Psychology, 35:2, 180-193.
https://doi.org/10.1207/s15374424jccp3502_2
- Sanders, M. R. (2023). The triple P system of evidence-based parenting support: Past, present, and Future Directions. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 26(4), 880–903.
<https://doi.org/10.1007/s10567-023-00441-8>
- Sanders, M. R., & Markie-Dadds, C. (1996). Triple P: A Multi-level Family Intervention Program for Children with Disruptive Behaviour Disorders. *Early Intervention and Prevention in Mental Health*, 59–85.
https://core.ac.uk/display/15030279?utm_source=pdf&utm_medium=banner&utm_campaign=pdf-decoration-v1
- Sanders, M. R., Cann, W., & Markie-Dadds, C. (2003). The triple p-positive parenting programme: A universal population-level approach to the Prevention of Child abuse. *Child Abuse Review*, 12(3), 155–171. <https://doi.org/10.1002/car.798>
- Sanders, M. R., Markie-Dadds, C., Tully, L. A., & Bor, W. (2000). The triple P-positive parenting program: A comparison of enhanced, standard, and self-directed behavioral family intervention for parents of children with early onset conduct problems. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68(4), 624–640. <https://doi.org/10.1037/0022-006x.68.4.624>
- Selvini, M.P. (1986), TOWARDS A GENERAL MODEL OF PSYCHOTIC FAMILY GAMES†. *Journal of Marital and Family Therapy*, 12: 339-349. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1986.tb00665.x>
- Taylor, T.K., Biglan, A. Behavioral Family Interventions for Improving Child-rearing: A Review of the Literature for Clinicians and Policy Makers. *Clin Child Fam Psychol Rev* 1, 41–60 (1998).
<https://doi.org/10.1023/A:1021848315541>
- Turner, K. M. T., & Sanders, M. R. (2006). Dissemination of evidence-based parenting and Family Support Strategies: Learning from the triple P—positive parenting program system approach. *Aggression and Violent Behavior*, 11(2), 176–193. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2005.07.005>
- Turner, K. M. T., & Sanders, M. R. (2006). Help when it's needed first: A controlled evaluation of brief, Preventive Behavioral family intervention in a primary care setting. *Behavior Therapy*, 37(2), 131–142. <https://doi.org/10.1016/j.beth.2005.05.004>
- Wahler, R.G., Cartor, P.G., Fleischman, J. et al. The impact of synthesis teaching and parent training with mothers of conduct-disordered children. *J Abnorm Child Psychol* 21, 425–440 (1993).
<https://doi.org/10.1007/BF01261602>
- Winter, L., Morawska, A., & Sanders, M. R. (2011). The effect of behavioral family intervention on knowledge of effective parenting strategies. *Journal of Child and Family Studies*, 21(6), 881–890. <https://doi.org/10.1007/s10826-011-9548-y>